

Ženy ve sportu v České republice

Zkušenosti sportovkyň

Kari Fasting
Naděžda Knorre

Norská sportovní univerzita a Český olympijský výbor
Oslo a Praha 2005

Ženy ve sportu v České republice

Zkušenosti sportovkyň

Kari Fasting
Naděžda Knorre

Norská sportovní univerzita a Český olympijský výbor
Oslo a Praha 2005

Obsah

Poděkování	3
Shrnutí a doporučení	4
1. kapitola: Podklady a metodologie	11
Úvod	11
Soubor	12
Sběr dat	13
Reprezentativnost, validita a spolehlivost ...	14
Popis souboru	14
2. kapitola: Trénink a soutěže	19
Rozdělení sportů	19
Soutěže a závody	23
Trénink dalších sportů	25
Překážky	26
Doporučení	27
3. kapitola: Vztahy mezi trenéry a sportovkyněmi	29
Současný trenér	29
Jak jsou obecně vnímáni trenéři a trenérky	30
Zkušenost s trenérkami a trenéry	31
Osobní vztahy mezi trenéry a sportovkyněmi	33
Doporučení	35
4. kapitola: Bezpečnost a zkušenost se sexuálním obtěžováním	37
Bezpečnost	37
Obtěžování	38
Doporučení	45
5. kapitola: Současné a budoucí působení jako trenérka, rozhodčí a sportovní funkcionářka	47
Zkušenost s trenérstvím	47
Plány do budoucna – trenérka	48
Plány do budoucna – rozhodčí	49
Plány do budoucna – sportovní funkcionářka	51
Doporučení	53
Závěr	53

Poděkování

K vytvoření této zprávy přispělo mnoho osob. Nejprve bychom rády poděkovaly všem sportovním organizacím v České republice, které projekt podpořily a umožnily nám kontakt se sportovkyněmi. Především chceme poděkovat trenérům, kteří sportovkyně uvolnili z tréninku a soustředění, abychom s nimi mohly provést rozhovory. Poděkování patří děkanům Univerzity Karlovy v Praze, Masarykovy univerzity v Brně a Univerzity Palackého v Olomouci, kteří nám na univerzitách umožnili sběr dat.

V neposlední řadě náleží velký dík také sportovkyním a studentkám sportovních fakult, které se tohoto projektu zúčastnily. Bez jejich spolupráce bychom neměly pro analýzu žádná data.

Tento projekt by nebylo možné uskutečnit bez podpory Českého olympijského výboru. Velice si ceníme veškeré pomoci, které se nám dostalo jak ze strany výkonného výboru, tak ze strany Komise sportu žen Českého olympijského výboru.

Na tomto projektu se různým způsobem podílelo mnoho osob a jim všem patří poděkování. V souvislosti s tvorbou dotazníku bychom chtěly poděkovat dr. Zoře Hozman, dr. Mari-Kristin Sisjord, Britt Vold a Hanne Øverlier. Kódování provedli Stein Egil Hervik a Prisca Massao z Norské sportovní univerzity. Převážnou část statistické

analýzy vyhotovila dr. Erica Bermann z kanadské Univerzity v Torontu a dokončil ji Stein Egil Hervik. Sběr dat by nebylo možné uskutečnit bez pomoci Jaroslava Knorre. Jaroslav nás vozil na místa, kde probíhal sběr dat, a staral se o malého syna, když Naďa pracovala na projektu.

Vzhledem k tomu, že angličtina není naším mateřským jazykem, bychom rády poděkovaly též dr. Bobovi O'Connorovi a dr. Celi Brackenridge za jejich pomoc při úpravě konečné zprávy.

Tak rozsáhlý projekt nelze uskutečnit bez finanční podpory. Proto patří naše poděkování rovněž Českému olympijskému výboru a Norské sportovní univerzitě, které nám umožnily projekt zrealizovat. Chtěly bychom též poděkovat Mezinárodnímu olympijskému výboru, který na vydání této zprávy poskytl finanční příspěvek.

Kari Fasting
Oslo, srpen 2005

Naděžda Knorre
Praha, srpen 2005

Shrnutí a doporučení

Toto shrnutí bychom rády začaly oceněním Komise sportu žen Českého olympijského výboru za to, že zadala tak významný výzkum. Jeho výsledky jsou důležité nejen pro budoucnost českých sportovkyň, nýbrž i pro budoucnost celého českého sportu. Pokud budou doporučení přijata, měla by zajistit, že se sport v České republice stane spravedlivějším k oběma pohlavím a že se kultura sportu zlepší pro všechny sportovce i sportovkyně. Kromě toho se tak Česká republika dostane do souladu s usnesením Evropského parlamentu ze dne 5. června 2003 o ženách a sportu.

1. Podklady a metodologie

V roce 2001 zahájila Komise sportu žen Českého olympijského výboru ve spolupráci s Českým svazem tělesné výchovy výzkumný projekt týkající se problematiky žen ve sportu. Cílem tohoto výzkumného projektu bylo posoudit stávající úlohu a situaci žen ve sportu a ve sportovních organizacích v České republice. Prof. Kari Fasting z Norské sportovní univerzity byla požádána, aby spolu s Naděždou Knorre, předsedkyní Komise sportu žen Českého olympijského výboru, řídila projekt a podílela se na jeho realizaci. Výsledky projektu by měly sloužit jako základ pro to, aby sportovní organizace v České republice stanovily opatření, jež by měla zvýšit podíl žen na sportovních činnostech na všech úrovních sportu a ve všech funkcích ve sportu.

Rozdíly mezi pohlavími ovlivňují stejně jako i ve všech ostatních společnostech všechny oblasti života, a tudíž i sport. Cíl projektu byl proto stanoven následovně:

Získat znalosti o vlivu a významu vztahů mezi pohlavími v životě sportovkyň v České republice.

V rámci jednoho projektu není možné zabývat se všemi typy vztahů mezi pohlavími. Ve spolupráci s Komisí sportu žen Českého olympijského výboru byly tudíž odsouhlaseny následující konkrétní **výzkumné otázky:**

1. Jaké jsou hlavní překážky pro to, aby se ženy věnovaly sportu?
2. Jaké jsou zkušenosti sportovkyň a studentek sportovních oborů s trenéry a trenérkami?
3. Jak velkému sexuálnímu obtěžování sportovkyně čelí?
4. Jaké jsou hlavní překážky pro působení sportovkyň ve funkci trenérky, rozhodčí a sportovní funkcionářky?

Účastnice výzkumu, 595 vrcholových, výkonnostních a rekreačních sportovkyň ze všech částí České republiky, odpovídaly na otázky ve strukturovaném dotazníku. Tyto účastnice reprezentují 68 různých sportovních disciplín a sportovních aktivit. Průměrný věk účastnic výzkumu je 23 let. Vzhledem k širokému pokrytí sportovních disciplín, věkovému rozpětí a celostátnímu zastoupení účastnic se domníváme, že výsledky lze zobecnit na všechny české sportovkyně. Kromě dotazníku byl s některými vrcholovými sportovkyněmi veden strukturovaný rozhovor.

Za účelem analýzy byly účastnice výzkumu rozděleny do tří skupin: vrcholové sportovkyně (229), výkonnostní sportovkyně (224) a rekreační sportovkyně (142). Pro to, aby byly účastnice považovány za vrcholové sportovkyně, musely trénovat minimálně čtyřikrát týdně a buď v průběhu minulých dvou let závodit na mezinárodní úrovni nebo se účastnit olympijských her, mistrovství světa nebo mistrovství Evropy. Skupina tvořená výkonnostními sportovkyněmi se skládala ze sportovkyň, které sice závodí, ale nekvalifikovaly se do vrcholové skupiny. Rekreační sportovkyně sportují, avšak nezávodí. Vrcholové sportovkyně byly nejmladší (průměrný věk činil 22 let) a rekreační sportovkyně naopak nejstarší (průměrný věk byl 24 let). Přibližně dvě třetiny účastnic výzkumu byly studentky a polovinu těchto studentek tvořily studentky sportovních oborů. Přibližně jedna čtvrtina byla zaměstnaná a pouze šest účastnic byly ženy v domácnosti. Dvanáct účastnic výzkumu bylo nezaměstnaných.

Téměř polovina všech účastnic žije se svými rodiči a 43 z nich má jedno či více dětí. Pro

většinu jsou hlavním zdrojem příjmů jejich rodiče nebo partner. Pouze 29 % účastnic si vydělává. Žádná z účastnic, a to ani vrcholové sportovkyně, neuvedla, že by bylo hlavním zdrojem jejích příjmů sportovní stipendium. To bylo překvapivé, neboť některé z těchto vrcholových sportovkyň patří k nejlepším na světě.

2. Výsledky: Trénink a soutěže

Více než polovina žen (55 %) se věnuje individuálním sportům a 45 % kolektivním. Individuálním sportům se věnuje přes 75 % rekreačních sportovkyň ve srovnání s 60 % vrcholových sportovkyň a pouhými 37 % výkonnostních. Kromě toho zde mezi jednotlivými skupinami existují velké rozdíly co do počtu tréninků za týden a jejich délky. Vrcholové sportovkyně trénují v průměru téměř každý den (6,1krát týdně), výkonnostní 3,2krát a rekreační 2,4krát týdně. Rovněž jsme zjistily, že vrcholové sportovkyně se tréninku ve svém hlavním sportu věnují průměrně 24,6 hodin týdně, výkonnostní skupina 15,8 hodin týdně a rekreační pouze 6,8 hodin. Mezi individuálním a kolektivním sportem však nebyl zjištěn žádný rozdíl.

Vrcholové a výkonnostní sportovkyně v průměru závodí přibližně 23krát za rok a výkonnostní skupina závodí stejně často jako skupina vrcholová. Sportovkyně věnující se kolektivnímu sportu závodí častěji (27,4krát za rok) nežli sportovkyně provozující individuální sport (17,7krát za rok), a to bez ohledu na to, zda patří do vrcholové, nebo do výkonnostní skupiny.

Devatenáct sportovkyň (4 %) se jednou nebo vícekrát účastnilo olympijských her, 164 (36 %) mistrovství světa, 201 (45 %) mistrovství Evropy a 389 (87 %) jednoho či více mistrovství České republiky.

Proto, aby se zvýšil podíl žen ve sportu a aby ze sportu neodcházely ženy, které se mu již aktivně věnují, je důležité vědět, s jakými překážkami se při tréninku a soutěžích setkávají. Za největší překážky je považována péče o děti, zaměstnání či studium. Svou úlohu hrají rovněž finanční možnosti a časový objem tréninku.

3. Výsledky: Vztahy mezi trenéry a sportovkyněmi

Ve světě sportu převažují trenéři. Přibližně tři čtvrtiny sportovkyň, které mají trenéra, trénuje muž. Pouze 21 % vrcholových sportovkyň trénuje žena. Šest procent vrcholových sportovkyň a 75 % rekreačních trenéra nemá.

Na trenérky a trenéry existuje množství rozdílných názorů a stereotypů a nás zajímaly postoje sportovkyň k těm názorům, s nimiž se setkáváme nejčastěji. Závěr, jež lze vyvodit z výsledků z této části zprávy, je, že sportovkyně v naší studii mají na trenérky velice kladný názor. To lze ilustrovat tím, že více než 50 % účastnic výzkumu se shodlo na tom, že s trenérkami je snazší komunikovat, že si sportovce více všimají jako člověka a že méně křičí.

V průběhu své sportovní kariéry byly téměř dvě třetiny sportovkyň trénovány jak muži, tak ženami. Pouze 7 % sportovkyň trénovaly pouze ženy a 25 % trénovali pouze muži. Procento účastnic, které trénovali muži, se zvyšuje spolu s výkonnostní úrovní: 16 % u rekreačních sportovkyň, 23 % u výkonnostních a 33 % u vrcholových sportovkyň.

Média vytvářejí dojem, že muži jsou lepší trenéři, neboť nejlepší sportovkyně trénují zpravidla právě oni. Ve většině zemí ovšem nikdy nedochází k opaku, tj. že by nejlepší sportovce trénovaly ženy. Pohlaví stávajícího trenéra se však zdá být velice důležitým faktorem pro upřednostňování pohlaví trenéra: 22 % sportovkyň, které mají v současnosti trenérku, upřednostňuje trenérky a 63 % z nich neupřednostňuje ani trenéry, ani trenérky. Pouze 15 % sportovkyň, které v současnosti trénuje žena, dává přednost tomu, aby byly trénovány mužem, zatímco 67 % sportovkyň, které v současnosti trénuje muž, upřednostňuje trenéry.

Na základě zkušeností účastnic výzkumu s trenérkami i s trenéry byl sportovkyním předán seznam chování trenérů. Mezi chování, s nímž se sportovkyně nejčastěji setkaly u trenérů, náleží „drsná mluva“ (47 %) a „vyvíjejí velký tlak na sportovce“ (39 %). U trenérek náleží do stejné kategorie „dobře naslouchají sportovci“ (42 %) a „rychle mění náladu“ (28 %).

Z těchto výsledků vyplývá, že styl trenérů se jeví jako autoritativní a styl trenérek jako demokratický.

Je dobře známo, že se mnoho vrcholových sportovkyň za svého trenéra provdalo. Oproti tomu však existuje v mnoha zemích etický kodex pro trenéry, v němž je intimní vztah mezi trenérem a sportovkyní buď zakázán, anebo je považován za neprofesionální. Účastnicím výzkumu jsme nepoložily přímou otázku, zda ony samy mají intimní poměr se svým trenérem, ale zeptaly jsme se jich na následující: *Máte mezi svými známými nebo přáteli nějakou sportovkyni, která měla nebo má intimní poměr se svým trenérem?* Poté jsme jim položily tuto otázku: *Slyšela jste někdy drby a fámy o intimním poměru mezi sportovkyní a jejím trenérem?* Celých 60 % účastnic výzkumu o takovémto poměru ví a 82 % o něm slyšelo drby a fámy. Toto číslo je překvapivě vysoké, ale vzhledem k tomu, že se nám nepodařilo nalézt žádné další studie, v nichž se sportovkyním kladl tento typ otázky, nemůžeme vědět, zda jsou tyto počty výrazně vyšší než v jiných zemích či v jiných segmentech české populace. Pokud jde o tato data, existují mezi výkonnostními skupinami výrazné rozdíly. Celkem 74 % vrcholových sportovkyň ve srovnání s 60 % výkonnostních a 38 % rekreačních odpovědělo, že o intimním poměru mezi trenérem a sportovkyní ví. Ve vrcholové skupině zaslechlo drby a fámy dokonce 86 % sportovkyň. Lze se domnívat, že rozdíly mezi těmito třemi skupinami ve znalosti tohoto tématu jsou způsobeny tím, že vrcholové sportovkyně tráví společně mnohem více času na cestách, na soustředění a na soutěžích nežli ostatní dvě skupiny, a mají proto možnost sledovat trenéry za jiných okolností než pouze při tréninku, nadto se sportovkyně někdy vzájemně velmi dobře poznají, a dokonce se stanou velice dobrými kamarádkami se sportovkyněmi, s nimiž trénují nebo proti nimž závodí.

4. Výsledky: Bezpečnost a zkušenost se sexuálním obtěžováním

Proto, aby sportovkyně mohly podávat dobré výkony a těšit se z tréninku i ze závodů, je důležité, aby se cítily jistě a bezpečně. Položily jsme jim tudíž na toto

téma několik otázek. Téměř 90 % sportovkyň odpovědělo, že by se cítilo bezpečně, kdyby bylo s trenérem nebo s členem realizačního týmu o samotě. Obecně se rovněž cítí bezpečně i při cestě na trénink a z tréninku. Některé situace však vnímají jako větší ohrožení. Téměř polovina účastnic výzkumu se zmiňuje o tom, že *trenér, člen realizačního týmu nebo jiný sportovec dělá buď vždy, nebo někdy ponižující poznámky o nich nebo o jiných lídech*. Totéž platí i pro následující otázku: *Cítíte se někdy nepříjemně ze způsobu, jakým se na Vás dívá Váš trenér, jiný sportovec, člen realizačního týmu?*

V této studii jsme položily tři otázky posuzující zkušenost sportovkyň se sexuálním obtěžováním, z nichž pouze jedna se týkala jejich zkušenosti s fyzickým obtěžováním. Pokud jde o poslední otázku, 53 sportovkyň (9 %) zažilo to, že je *trenér, učitel nebo člen realizačního týmu udeřil do tváře nebo hlavy*.

Termín sexuální obtěžování lze obtížně definovat, a tudíž i posoudit. Proto si zasluhuje jisté objasnění. V České republice je sexuální obtěžování vymezeno v platném znění Zákoníku práce, jež nabylo účinnosti 1. března 2004. Sexuální obtěžování je zde definováno následovně:

Jednání sexuální povahy v jakékoliv formě, které je dotčeným zaměstnancem oprávněně vnímáno jako nevídané, nevhodné nebo urážlivé a jehož záměr nebo důsledek vede ke snížení důstojnosti fyzické osoby nebo k vytváření nepřátelského, ponižujícího nebo zneklidňujícího prostředí na pracovišti nebo které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí, které ovlivní výkon práv a povinností vyplývajících z pracovněprávních vztahů.

Pro všechny definice obtěžování je klíčové, že se jedná o nevídanou a opakovanou sexuální pozornost. Je důležité si uvědomit, že pokud má být sexuální pozornost vymezena jako sexuální obtěžování, musí být vnímána jako nevídaná či ohrožující, nepříjemná, urážlivá nebo nevhodná. Když jsme zkoumaly

zkušenosti účastnic výzkumu v této oblasti, koncepci *sexuálního obtěžování* jsme nepoužily. Namísto toho jsme jim položily otázku, zda se někdy setkaly se situacemi popsanými následovně:

- a) *Nežádoucí fyzický kontakt (např. líbání proti Vaší vůli, objímání, štípání atd.)*
- b) *Opakované nevhodné komentáře se sexuálním podtextem, poznámky a vtípy o Vašem oblečení, tělesné konstituci, soukromém životě atd.*
- c) *Posměch kvůli Vašemu sportovnímu výkonu i k Vám jako sportovkyni kvůli Vašemu pohlaví.*

U každé z těchto otázek byly účastnice výzkumu požádány, aby zaškrtnly, jestli se s uvedeným chováním setkaly u trenéra či u trenérky, sportovce nebo sportovkyně, člena či členky realizačního týmu, učitele nebo učitelky, studentů či studentek, člena nebo členky rodiny nebo u jiných mužů či žen mimo sport. *Zkušenost se sexuálním obtěžováním* zde znamená, že daná sportovkyně označila jednu či více forem sexuálního obtěžování, neuvádí se zde ovšem závažnost, častost nebo celkový počet takovýchto zkušeností.

Určitou formu sexuálního obtěžování zažilo celých 72 % účastnic tohoto výzkumu. Toto číslo je velmi vysoké, ale lze jej obtížně srovnávat s jinými studii, poněvadž sexuální obtěžování se často posuzuje různě. Tatáž otázka však byla před několika lety položena i ve studii zkoumající norské vrcholové sportovkyně a procento ekvivalentních odpovědí tam bylo mnohem nižší, konkrétně 36 %. České sportovní organizace se budou bezesporu muset zabývat tím, jak tyto výsledky vysvětlit i jaká do budoucna zvolit *preventivní opatření*. Klíčovým slovem je zde *osvěta trenérů, členů realizačního týmu i samotných sportovkyň*.

Ve většině studií je tím, kdo obtěžuje, muž. To platí i v naší studii, ale zjistily jsme, že existuje i poměrně mnoho žen, které obtěžují: se sexuálním obtěžováním ze strany mužů se setkalo 69 % účastnic výzkumu (402 sportovkyň) a ze strany žen 28 % účastnic (162 sportovkyň). Sportovkyně častěji zažily sexuální obtěžování od někoho mimo sport (58 %) než od někoho ve sportu (45 %).

Pravděpodobnost, že bude žena obtěžována od někoho ve sportu, se zvyšuje s výkonnostní úrovní, u rekreačních sportovkyň činí 33 % a u vrcholových sportovkyň již 55 %. Ovšem pravděpodobnost, že žena bude obtěžována někým mimo sport, je mnohem vyšší, pokud žena náleží do skupiny rekreačních sportovkyň (73 %), v porovnání se ženami, které se sportu věnují závodně. Tyto výsledky naznačují, že skutečnost, že je žena závodní sportovkyní, ji může chránit před obtěžováním od někoho mimo sport, ve srovnání s ženami, které jsou pouze rekreační sportovkyně. Nejvyššímu riziku být obtěžována od někoho ve sportu však čelí ty nejlepší sportovkyně. To lze opět vysvětlit tím, že pokud daná sportovkyně tráví hodně času v prostředí, kde k obtěžování dochází, zvyšuje se pravděpodobnost, že bude obtěžována, s časem stráveným v tomto prostředí, tj. s výkonnostní úrovní. Před situacemi, kdy může k obtěžování dojít, může ženu ochránit to, že má mimo sportovní prostředí velkou sebeúctu, kterou má mnoho vrcholových sportovkyň. Tato data potvrzují výsledky zjištěné v norské studii zabývající se vrcholovými sportovkyněmi, o níž jsme se již zmiňovaly. Podíváme-li se na osoby, které sportovkyně obtěžovaly, zjistíme, že ve sportu

- 30 % sportovkyň zažilo sexuální obtěžování od jiného sportovce,
- 27 % od trenéra
- 9 % od jednoho nebo více manažerů.

Mimo sport

- 26 % sportovkyň zažilo sexuální obtěžování od jiného studenta,
- 17 % od učitele,
- 13 % od člena rodiny
- 39 % od jiných osob mimo sport.

Formou obtěžování, s níž se sportovkyně setkaly nejčastěji, jsou *opakované nevhodné komentáře se sexuálním podtextem, poznámky a vtípy o Vašem oblečení, tělesné konstituci, soukromém životě atd.* (58 %), dále *posměch kvůli Vašemu sportovnímu výkonu i k Vám jako sportovkyni kvůli Vašemu pohlaví* (37 %) a *nežádoucí fyzický kontakt (např. líbání proti Vaší vůli, objímání, štípání atd.)* (31 %). V souladu s již uvedenými výsledky jsme u všech třech forem obtěžování zjistily, že se s nimi od někoho ve sportu nejvíce setkávají vrcholové

sportovkyně a nejméně rekreační sportovkyně. Dále jsme porovnali sportovkyně věnující se individuálnímu sportu se sportovkyněmi provozujícími kolektivní sport. Ve srovnání s individuálním sportem se se zesměšňováním od někoho ve sportu či mimo sport setkalo mnohem více sportovkyň věnujících se kolektivnímu sportu. To je pravděpodobně způsobeno skutečností, že mnoho kolektivních sportů, např. lední hokej či fotbal, je historicky považováno za mužské sporty, které se pro ženy nehodí.

5. Výsledky: Současné a budoucí působení ve funkci trenérky, rozhodčí a sportovní funkcionářky

Nedostatek trenérek představuje ve většině zemí velký problém. Proto je překvapivý a zároveň velice pozitivní výsledek, že 39 % sportovkyň v této studii má s prací trenérky určitou zkušenost. Ještě pozitivnější je, že celkem 57 % účastnic výzkumu má plány stát se trenérkou v budoucnosti. Z tohoto počtu sportovkyň více než polovina již jako trenérka působí, 121 sportovkyň (43 %) by se chtělo stát trenérkou v budoucnosti. Sportovkyně, které se nechtějí stát trenérkou, nejčastěji uváděly, že o toto povolání „nemají zájem“ nebo že je „časově příliš náročné“. Ve světle skutečnosti, že ve světě sportu výrazně převažují muži, je zklamáním, ale nikoli překvapením, že jako důvody pro to, proč se účastnice výzkumu nechtějí v budoucnosti stát trenérkami, 18 % sportovkyň uvádí, že „trenérky nemají dostatek respektu“, a 9 % říká, že „mezi trenéry převažují muži“.

V porovnání s plány stát se trenérkou se chce do budoucna stát rozhodčí méně sportovkyň, avšak 24 % má plány v práci rozhodčí buď pokračovat, nebo začít působit jako rozhodčí. Ve srovnání s rekreačními sportovkyněmi se chce v budoucnosti stát rozhodčí přibližně dvakrát více vrcholových a výkonnostních sportovkyň. Důvody, proč se sportovkyně v budoucnu nechtějí stát rozhodčí, jsou tytéž jako ty, proč se nechtějí stát trenérkou. Za zmínku stojí, že celá jedna čtvrtina uvádí jako důvod pro to, proč se nechce v budoucnosti stát rozhodčí, že ženy ve funkci rozhodčí

„nemají dostatek respektu“. To je také jediný důvod, kde nacházíme rozdíl mezi individuálním a kolektivním sportem. „Nemají dostatek respektu“ uvádí přibližně 31 % žen provozujících kolektivní sport ve srovnání se 17 % žen věnujících se individuálnímu sportu.

Ve srovnání s muži je v České republice jen málo žen, které pracují jako sportovní funkcionářky. Za 105 let působení Českého olympijského výboru byly členkami výkonného výboru pouze tři ženy, vždy ne více než jedna současně. V roce 1996 stanovil Mezinárodní olympijský výbor cíle pro národní olympijské výbory a mezinárodní federace, aby do 31. prosince 2005 alespoň 20 % členů jejich řídicích orgánů tvořily ženy. Tohoto cíle lze v České republice dosáhnout jen stěží, neboť v současnosti je členkou výkonného výboru národního olympijského výboru pouze jedna žena. Zastoupení žen ve vedení sportu je zpravidla velice nízké a odráží zastoupení žen v politice (viz 1. kapitola). Ženy tvoří v současnosti pouze 8 % (33 žen) všech členů výkonných výborů v českých sportovních federacích, z čehož jen 2 (4 %) jsou ve funkci předsedkyně. Když jsme se však sportovkyň zeptaly na jejich plány stát se v budoucnu sportovní funkcionářkou, celých 30 % odpovědělo „ano“. Opět zde existují rozdíly mezi jednotlivými výkonnostními skupinami. Takovéto plány mají spíše vrcholové sportovkyně (38 %) nežli sportovkyně rekreační (22 %). Hlavní důvody, proč se účastnice výzkumu nechtějí stát sportovní funkcionářkou, jsou tytéž jako u předchozích dvou funkcí ve sportu, „nemám zájem o takovou práci“ a „časově příliš náročné“. Mezi důvody, proč se ženy v budoucnosti nechtějí stát sportovní funkcionářkou, patří rovněž to, že „sportovní funkcionářky nemají dostatek respektu“ (11 %) a že „mezi funkcionáři převažují muži“ (9 %).

Čtyřicet devět sportovkyň (12 %) má plány zastávat v budoucnosti všechny tři funkce ve sportu a 326 sportovkyň (68 %) má plány stát se v budoucnu buď trenérkou, rozhodčí, anebo sportovní funkcionářkou.

Tyto výsledky jsou velice kladné pokud jde o budoucí zastoupení pohlaví ve sportu v České republice. Musejí být rovněž vzaty v potaz při budoucím plánování, aby český sport o tyto sportovkyně nepřišel, ale aby si je v budoucnosti udržel v jiných pozicích, buď jako trenérky, rozhodčí či sportovní funkcionářky.

Doporučení

Na základě výsledků tohoto výzkumného projektu navrhujeme následující doporučení:

- Vytvořit akční plán, který se bude zabývat nejvýznamnějšími překážkami, jimž sportovkyně čelí. Tento plán by měl zahrnovat alespoň následující oblasti:
 - zaplatit sportovkyním, které chtějí kombinovat vrcholový sport s mateřstvím, hlídání dětí a mít na sportovištích k dispozici mateřské školky či hlídání dětí;
 - poskytovat více sponzorství a zřizovat nadace pro sportovkyně za účelem zlepšení přístupu k finanční podpoře pro vrcholové sportovkyně;
 - zavést více sportovních stipendií, dotací (malých grantů) a flexibilních studijních plánů kombinujících trénink a výuku, aby se studujícím sportovkyním usnadnil přístup ke sportu.
- Vytvořit akční plán, který bude řešit nízké zastoupení žen v České republice v trenérství, např.:
 - zvýšit počet sportovkyň, které trénují ženy;
 - odměňovat trenérky, jichž si sportovci a sportovkyně nejvíce cení;
 - zavést programy, v jejichž rámci bude zkušenější trenér či trenérka zaučovat budoucí trenérku a pracovat s ní;
 - v době tréninků a soutěží hradit trenérkám hlídání dětí;
 - poskytovat osvětu o rovnosti pohlaví a problematice relevantní pro sportovkyně;
 - zajistit, aby se v souladu se strategií EU ve všech školicích kurzech pro trenéry a trenérky probírala problematika pohlaví;
 - přijmout jasná a přísná nařízení zakazující intimní poměr mezi trenérem a sportovkyní, jak to již učinila Velká Británie, Austrálie, Kanada a mnohé další vyspělé sportovní země.
- V souladu s usnesením EU o ženách a sportu z června 2003 a doporučením z druhé světové konference pořádané Mezinárodním olympijským výborem na téma žena a sport (Paříž, březen 2000) je klíčové vytvořit strategii pro vzdělávání a ochranu osob ve sportu před sexuálními obtěžováními, která by jim napomohla:
 - uvědomit si prostřednictvím osvěty, co znamená sexuální obtěžování;
 - ochránit sportovkyně a trenérky před sexuálními obtěžováními;
 - ochránit trenéry před falešným obviněním ze sexuálního obtěžování;
 - informovat o podezření ze sexuálního obtěžování příslušné orgány;
 - mít jistotu, že jejich obavy a zprávy budou brány vážně;
 - zajistit, aby trenéři či sportovci usvědčení z obtěžování byli potrestáni.
- Udržet ve sportu ženy, které již jako trenérky pracují, a provést nábor těch, které by se tomuto povolání chtěly v budoucnu věnovat, a to např. takto:
 - všechny sportovkyně budou mít jakožto součást tréninku na starost i určité úkoly trenérské a rozhodcovské;
 - stanoví se jasná dráha pro sportovkyně, aby se mohly jako trenérky vypracovat z nižší úrovně na vyšší;
 - v jednotlivých sportovních organizacích se vymezí konkrétní a progresivní cíle pro nábor trenérek, jak to učinilo mnoho jiných sportovních organizací;
 - sportovkyním bude uznána jejich praxe ve funkci trenérky (získají uznávané kvalifikace);
 - vynikající rozhodčí a trenérky budou mít možnost získat za svoji činnost ceny;
 - v souladu s cíli Mezinárodního olympijského výboru se pro sportovní funkcionářky stanoví cíle, díky nimž se bude podíl žen v komisích a výborech všech sportovních organizací postupně zvyšovat;
 - využijí se prezentované cíle sportovkyň stát se sportovní funkcionářkou a napomůže se jim tohoto cíle dosáhnout např. tak, že:
 - se budou moci účastnit schůzí výboru i jako nečlenové;
 - ve všech výborech a náborových komisích ve všech sportovních organizacích budou zastoupena obě pohlaví;
 - v komisích a výborech budou zástupkyně sportovkyň.

Podklady a metodologie

Úvod

Z historického hlediska byl vývoj sportu žen v České republice dvacet let napřed před západní Evropou, jelikož první Klub českých dam byl zřízen již v roce 1865, v roce 1890 bylo zřízeno první dívčí gymnázium ve střední Evropě a od roku 1897 měly ženy možnost studovat na Filozofické fakultě v Praze. I přes tento včasný přístup ke sportu a vzdělávání v oblasti sportu však v dnešním českém sportu existuje velká propast mezi pohlavími, a to jak v tréninku, tak i ve vedoucích rolích.

V socialistickém Československu se za komunistického režimu v letech 1948 až 1989 stala emancipace žen součástí politické doktríny, a to je možná tím nejvýznamnějším důvodem, proč dnes mnoho lidí nepocituje nutnost prosazovat rovné příležitosti pro dívky a ženy. Výzkumy

však přesvědčivě ukazuje, že ženy a muži nemají rovné příležitosti ani ve sportu, ani ve společnosti obecně, avšak přesto se mnozí domnívají, že příležitosti rovné jsou. České studie např. ukazují, že míra nezaměstnanosti žen je o 40 % vyšší než míra nezaměstnanosti mužů a že průměrná výše platů žen dosahuje pouze 73 % platů mužů i přesto, že ženy mají totéž vzdělání jako muži.¹ Zastoupení žen v parlamentu činí pouze 17 % a na vyšších pozicích ve vládě nepřesahuje 12 %. Tyto statistické údaje jsou mnohem nižší než ve většině evropských zemí a zastoupení pohlaví v politice se přirozeně promítá i do sportovních organizací. V různých českých sportovních federacích tvoří ženy pouze 8 % členů výkonných výborů.

¹ Benninger-Budel, C. a Hudecová, J.: *Violence against women in the Czech Republic*. Zpráva OMCT pro 28. zasedání Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva (2002).

Český olympijský výbor zřídil v roce 1997 Komisi sportu žen s cílem zvýšit zapojení žen do českého sportu. Tato komise doposud iniciovala několik programů pro rozvoj a rozšiřování znalostí o ženách ve sportu. Každý rok např. pořádá celostátní konferenci a semináře pro ženy ve vedoucích pozicích, trenérky, učitelky a studentky sportovních oborů.

Tato komise rovněž započala užší spolupráci se sportovními médii v otázce obrazu sportovkyň vytvářeného v médiích.

Na některých seminářích se kombinuje teorie s praxí a představují se různé sportovní disciplíny vhodné pro začátečnice ve sportu. Na základě toho byly v různých krajích zorganizovány soutěže žen v bowlingu, golfu a běžeckém lyžování. Při této práci komise spolupracuje s regionální sítí kontaktních osob, která byla zřízena v roce 2003.

Jedním z velkých úspěchů práce komise bylo zvolení předsedkyně komise Naděždy Knorre členkou výkonného výboru Českého olympijského výboru v roce 2001.

Ve snaze o spravedlnost rozvoje sportu žen se vládní i nevládní sportovní organizace v České republice řídí usneseními přijatými na druhé mezinárodní konferenci na téma ženy a sport pořádané Mezinárodním olympijským výborem v roce 2000 v Paříži a rovněž na evropské konferenci ministrů sportu, která se konala v květnu 2000 v Bratislavě. Obě usnesení obsahují pasáž o nutnosti shromažďovat veškerá dostupná data (v rámci každé země i informace získané ve spolupráci s různými mezinárodními organizacemi) o stávající situaci žen v národních sportovních organizacích.

V roce 2001 zahájila Komise sportu žen Českého olympijského výboru ve spolupráci s Českým svazem tělesné výchovy výzkumný projekt týkající se problematiky žen ve sportu. Cílem tohoto výzkumného projektu bylo posoudit stávající úlohu a situaci žen ve sportu a ve sportovních organizacích v České republice. Prof. Kari Fasting z Norské sportovní univerzity byla požádána, aby spolu s Dr. Naděždou Knorre, předsedkyní Komise sportu žen Českého olympijského výboru, řídila projekt

a podílela se na jeho realizaci. Výsledky projektu by měly sloužit jako základ pro to, aby sportovní organizace v České republice stanovily opatření, jež by měla zvýšit podíl žen na sportovních činnostech na všech úrovních sportu a ve všech funkcích ve sportu.

Rozdíly mezi pohlavími ovlivňují stejně jako i ve všech ostatních společnostech všechny oblasti života, a tudíž i sport. **Cíl projektu byl proto stanoven následovně:**

Získat znalosti o vlivu a významu vztahů mezi pohlavími v životě sportovkyň v České republice. V rámci jednoho projektu není možné zabývat se všemi typy vztahů mezi pohlavími. Ve spolupráci s Komisí sportu žen Českého olympijského výboru byly tudíž odsouhlaseny následující konkrétní **výzkumné otázky:**

1. Jaké jsou hlavní překážky pro to, aby se ženy věnovaly sportu?
2. Jaké jsou zkušenosti sportovkyň a studentek sportovních oborů s trenéry a trenérkami?
3. Jak velkému sexuálnímu obtěžování sportovkyně čelí?
4. Jaké jsou hlavní překážky pro působení sportovkyň ve funkci trenérky, rozhodčí a sportovní funkcionářky?

Soubor

Sportovkyně, jež byly pro účast v této studii zvoleny, byly vybrány z následujících tří skupin: vrcholové sportovkyně, výkonnostní sportovkyně a studentky sportovních oborů. Vrcholové sportovkyně byly vymezeny jako účastnice olympijských her či mistrovství světa nebo Evropy, které trénují nejméně 4krát nebo 5krát týdně. Výkonnostní sportovkyně musely být členkami sportovního klubu a trénovat i soutěžit v rámci tohoto klubu. Studentky sportovních oborů byly definovány jako studentky studující sport na vysokoškolské úrovni. Studie se zúčastnilo celkem 595 žen: 203 vrcholových sportovkyň, 178 výkonnostních a 214 studentek sportu.

Studentky sportovních oborů byly vybrány ze tří univerzit v České republice, kde je sport možné studovat, a to z Univerzity Karlovy v Praze, Univerzity Palackého v Olomouci a Masarykovy univerzity v Brně. Většina ze studentek byla ve třetím nebo čtvrtém ročníku studia. Výkonnostní a vrcholové sportovkyně úrovní pocházejí z celé České republiky. Většina vrcholových sportovkyň, avšak ne všechny, žije v Praze. Obrázek s mapou České republiky ukazuje, že sběr dat probíhal na 23 různých místech.²

Sběr dat

Studie byla prováděna od prosince 2002 do října 2004. Sběr dat probíhal prostřednictvím dotazníku. Dotazník byl napsán v angličtině a posléze byl přeložen do češtiny a pro kontrolu zpět do angličtiny, aby bylo zajištěno, že význam české verze je správný. Dotazník byl také vyzkoušen na skupině 10ti sportovkyň představujících různou míru zapojení do sportu.

Data byla shromažďována na místech, kde sportovkyně trénují a kde studentky studují. Důvody pro to, proč jsme se rozhodly neprovádět průzkum pouze písemným kontaktem, byly dvojí: zaprvé jsme chtěly získat co nejvyšší počet žen, které dotazník vyplní, a zadruhé jsme chtěly, aby měly účastnice možnost se zeptat, pokud by v dotazníku bylo něco, čemu nerozumí, co jim připadá divné nebo o čem si nejsou jisté, jak by na to měly odpovědět. Tímto způsobem jsme se rovněž dozvěděly více o různých sportovních disciplínách jako takových, protože jsme často měly možnost vést s instruktory a trenéry sportovkyň neformální rozhovory, a kromě toho jsme mohly vidět různé podmínky v jednotlivých sportovních zařízeních apod., kde sportovkyně trénují.

Vedle dotazníku byl v průběhu roku 2004 s některými vrcholovými sportovkyněmi veden podrobný kvalitativní rozhovor. Prostřednictvím rozhovorů bylo možné jít více do hloubky tématu a získat o odpovědích poskytnutých v dotaznících další

² Místa byla následující:

1. PRAHA
2. BRNO
3. OLOMOUC
4. MOST
5. PÍSEK
6. SLANÝ
7. LOUNY
8. NYMBURK
9. PLZEŇ
10. MORAVSKÁ TŘEBOVÁ
11. JABLONEC
12. ODOLENA VODA
13. LITVÍNOV
14. PROSTĚJOV
15. DOKSY
16. ROŽNOV p. RADHOŠTĚM
17. OPAVA
18. HAVÍŘOV
19. NOVÝ KNÍN
20. FRANTIŠKOVY LÁZNĚ
21. BECHYNĚ
22. ČESKÉ BUDĚJOVICE
23. SLAVKOV u BRNA

informace.³ Dotazníky byly kódovány a analyzovány pomocí SPSS (statistický program pro sociologii).⁴

Reprezentativnost, validita a spolehlivost

Účastnicím výzkumu bylo v rámci pokynů před vyplněním dotazníku řečeno, že je dotazník anonymní, tj. že jej nemají podepisovat. Dále jim bylo sděleno, že výsledky budou publikovány tak, aby z nich nebylo možno poznat ani jednotlivce, a dokonce ani konkrétní sport. Jak bude později řečeno, studie se účastnila i skupina sportovkyň na velice vysoké úrovni, a pro získání validních odpovědí od nich bylo proto důležité, aby nám co do zachování důvěrnosti informací důvěřovaly. To pro nás bylo významné i ve vztahu ke všem účastnicím výzkumu, zejména proto, že jsme jim kladly určité otázky, které lze vnímat jako poměrně osobní a citlivé.

Abychom mohly vést rozhovory, potřebovaly jsme získat informace o tom, jak můžeme zkontaktovat sportovkyně, s nimiž bychom chtěly pohovořit. V poslední otázce dotazníku jsme se proto zeptaly, zda sportovkyně souhlasí s rozhovorem s prof. Fasting. Sportovkyně, jež s rozhovorem souhlasily, musely napsat své jméno a to, jakým způsobem je lze zkontaktovat. Svůj souhlas s rozhovorem vyjádřilo celkem 40 % sportovkyň, z čehož bylo vyšší procento (50 %) mezi vrcholovými sportovkyněmi ve srovnání s ostatními dvěma skupinami. Díky skutečnosti, že tolik účastnic výzkumu s rozhovorem souhlasilo, jsme mohly mít jistotu, že sportovkyně mají důvěru k tomu, jak s výsledky naložíme a jak je budeme publikovat. Můžeme se proto právem domnívat, že nám sportovkyně poskytly pravdivé odpovědi.

³ Sběr dat zpravidla prováděly K. Fasting a N. Knorre, přičemž N. Knorre rovněž překládala. Někdy shromažďovala data pouze N. Knorre. Kvalitativní rozhovory vedla K. Fasting s dipl. tlumočnickem.

⁴ Test zkoumající sepětí mezi dvěma proměnnými v křížové tabulce se provádí pomocí tzv. „čtvercového testu“. Pro tuto studii jsme jako významnou úroveň zvolily 5 %. To znamená, že když mezi jednotlivými sportovními skupinami objevíme významný rozdíl (statistický význam $p < 0,05$), znamená to, že existuje menší nežli 5% pravděpodobnost, že je tento rozdíl způsoben shodou okolností.

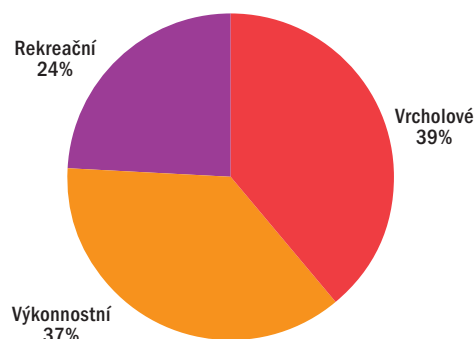
Dalším faktorem, jež by mohl ovlivnit validitu dat, je kódování. Aby se zabránilo jakýmkoli chybám, dva výzkumní asistenti se systematicky vzájemně kontrolovali. Kromě toho byly pro to, aby se odhalily případné chyby plynoucí z kódování, prováděny speciální analýzy. Tudíž není důvod domnívat se, že naše data nemají vysokou míru validity.

Účastnice výzkumu reprezentují celkem 68 různých sportů a sportovních aktivit. V této souvislosti si lze povšimnout dobrého zeměpisného zastoupení, tzn. sportovkyně pocházejí z celé České republiky; díky tomu se domníváme, že výsledky lze zobecnit i na ostatní sportovkyně, než pouze na ty, jež se této studii účastnily.

Popis souboru

Poté, co jsme zjistily, že mezi zvolenými třemi skupinami existují přesahy, zejména u studentek sportovních oborů a zbývajících dvou skupin sportovkyň, byly účastnice výzkumu rozděleny do tří následujících skupin: vrcholové sportovkyně, výkonnostní sportovkyně a rekreační sportovkyně.⁵ Pro to, aby byly účastnice považovány za vrcholové sportovkyně, musely splňovat následující kritéria: trénovat minimálně čtyřikrát týdně a buď v průběhu

Graf 1:
Složení souboru – výkonnostní skupiny

⁵ Tento projekt je součástí většího komparativního projektu zkoumajícího evropské studentky sportovních oborů, jehož se kromě České republiky účastní i Norsko a Řecko. V rámci tohoto většího projektu bude analyzován dotazník získaný od vzorku českých studentek sportovních oborů (N=214).

Tabulka 1: Výkonnostní skupiny podle věku

Věkové skupiny	Vrcholové		Výkonnostní		Rekreační		Celkem	
	N	%	N	%	N	%	N	%
15-20	102	44	80	36	44	31	226	38
21-23	55	24	62	28	62	44	179	30
24 a starší	72	32	80	36	36	25	188	32
Celkem	230	100	222	100	142	100	593*	100
Průměrný věk	21.8		23.2		23.7		22.8	

* Pokud je celkový počet v následujících tabulkách nižší než 595, znamená to, že některé informace chybějí. Např. v tabulce 1 odpovědělo na otázku týkající se věku pouze 593 sportovkyň z celkového počtu 595. Dvě sportovkyně, které svůj věk neuvěděly, byly z tabulky vynechány. Procentuální údaje ve všech tabulkách jsou proto založeny na těch sportovkyních, jež analyzované otázky zodpověděly.

minulých dvou let závodit na mezinárodní úrovni, nebo se účastnit olympijských her, mistrovství světa nebo mistrovství Evropy. Takto vymezená vrcholová skupina se skládala z 229 sportovkyň. Ve výkonnostní skupině bylo 224 sportovkyň, které sice závodí, ale nekvalifikovaly se do vrcholové skupiny. Rekreační sportovkyně sportují, ale nezávodí. Tuto skupinu tvořilo 142 žen. Rozdělení účastnic výzkumu do tří výkonnostních skupin ukazuje graf 1.

Průměrný věk účastnic výzkumu byl 22,8 let, nejmladší bylo 15 let a nejstarší 55 let. Vrcholové sportovkyně byly nejmladší (v průměru 21,8 let) a rekreační sportovkyně nejstarší (v průměru 23,7 let). To ukazuje tabulka 1, kde jsme účastnice rozdělily do následujících tří věkových skupin: 15-20 let (226), 21-23 let (179) a 24 a více let (188). V rámci skupiny vrcholových sportovkyň je největšímu počtu žen 20 let a méně (44 %), zatímco ve výkonnostní skupině čítá nejmladší skupina 36 % a nejstarší rovněž. Pokud jde o rekreační sportovkyně, většina účastnic spadá do věkové kategorie 21-23 let (44 %).

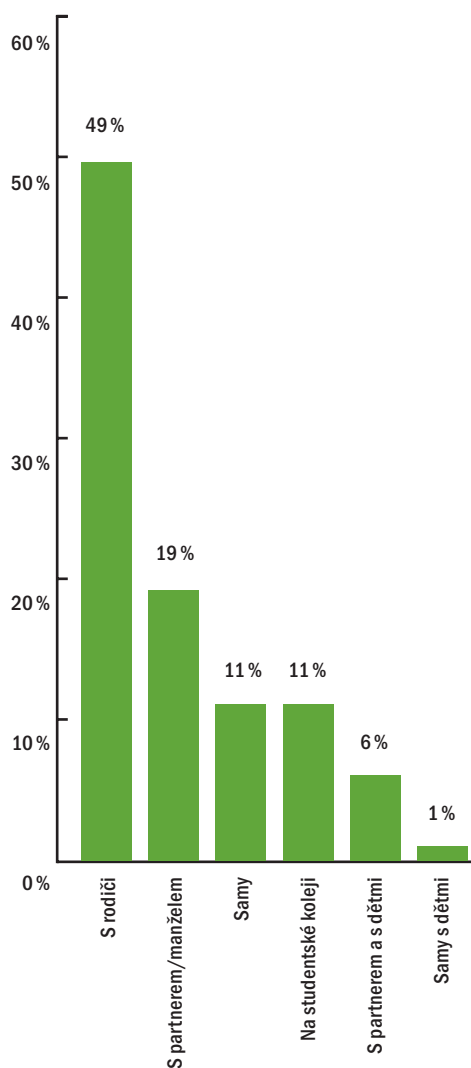
Tabulka 2: Průměrný věk sportovkyň žijících různým způsobem

Jak sportovkyně žijí	Průměrný věk
S rodiči	20
Na studentské koleji	22
Samy	24
S partnerem/manželem	25
Samy s dětmi	35
S partnerem/manželem a s dětmi	36

Téměř polovina sportovkyň žije s rodiči, 19 % žije s partnerem a 6 % s partnerem a dítětem a pouze 1 % žije samo s jedním či více dětmi. To je patrné z grafu 2.

Jak lze očekávat, účastnice výzkumu, které žijí s rodiči, jsou nejmladší, a ty, jež mají děti, patří k nejstarším. To ukazuje tabulka 2.⁶ Dále se ukázalo, že ve srovnání se zbývajícími dvěma skupinami žije více vrcholových sportovkyň samo (13 %) a v porovnání se zbývajícími dvěma skupinami má více rekreačních sportovkyň děti a žije s partnerem nebo s manželem (13 %).

Graf 2: Jak sportovkyně žijí

⁶ V tabulce 2 a v dalších tabulkách je věk udáván jako celé číslo. Když je průměrný věk např. 22,4 let, zaokrouhuje se na 22 let a když je věk 22,5 a výše, zaokrouhuje se nahoru, tj. na 23 let.

Celkem 43 účastnic výzkumu má jedno nebo více dětí, z čehož 29 má dvě děti a 14 jedno dítě. Jestliže se podíváme na jednotlivé skupiny sportovkyň, zjistíme, že z rekreačních sportovkyň má děti 17 žen, z výkonnostních sportovkyň 14 žen a z vrcholových 12. To, že sportovkyně pokračují s vrcholovou kariérou i po narození dítěte, nebylo před 20 lety běžné, ale je to čím dál častější jak v České republice, tak i v zahraničí. Děti má celkem 5 % vrcholových sportovkyň účastnicích se této studie v porovnání s 6 % ve výkonnostní skupině a s 12 % ve skupině rekreačních sportovkyň.

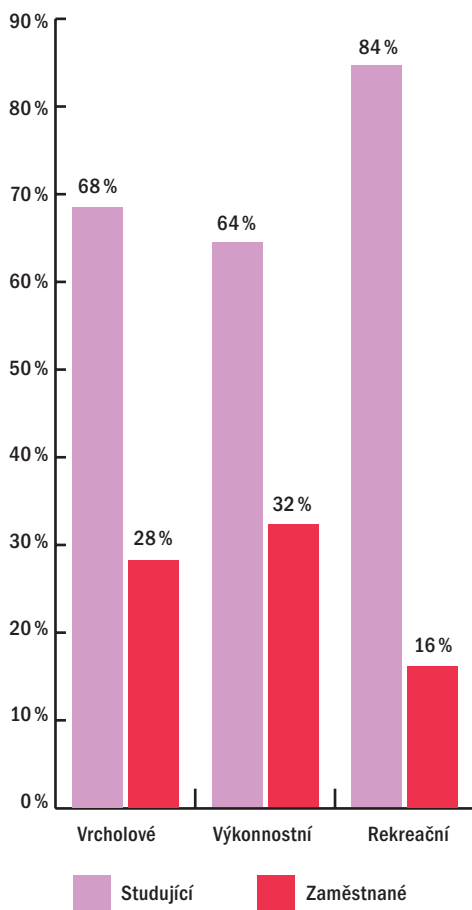
Přibližně dvě třetiny účastnic výzkumu jsou studentky a cca polovina těchto studentek jsou studentky sportovních oborů. Téměř všechny studentky studují denní studium. Přibližně jedna čtvrtina

účastnic je zaměstnaná, z čehož 13 % (17) pracuje na částečný úvazek. Deset žen pracujících na částečný úvazek jsou vrcholové sportovkyně. Šest účastnic výzkumu jsou ženy v domácnosti a 12 je nezaměstnaných.

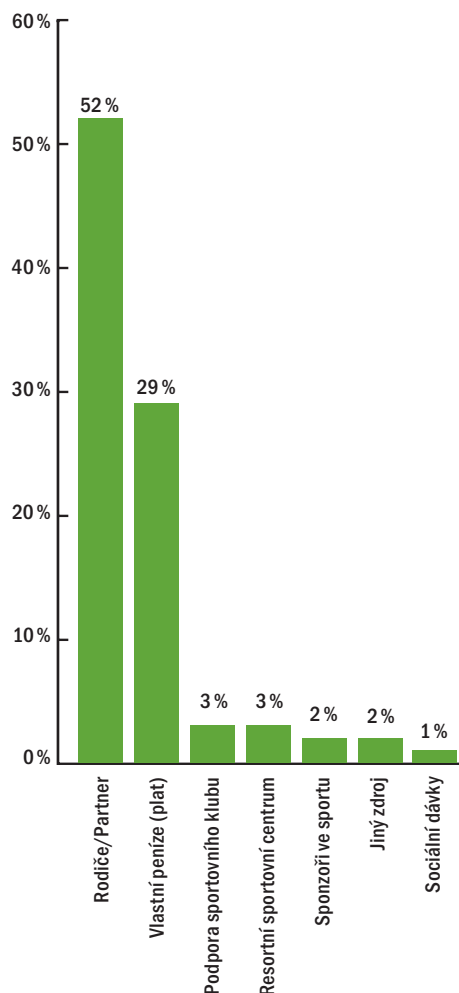
Graf 3 ukazuje, že ve skupině rekreačních sportovkyň je poměrně mnoho studujících a málo zaměstnaných žen ve srovnání se dvěma zbývajících skupinami sportovkyň. Studuje celkem 68 % vrcholových sportovkyň a 28 % jich pracuje.

Další položenou otázkou bylo, jak si sportovkyně hradí své životní náklady. Zde měly účastnice seřadit tři různé kategorie. Graf 4 znázorňuje hlavní zdroj příjmů pro sportovkyně (uveden jako číslo jedna). Více než polovina sportovkyň (52 %) žije z finanční podpory rodičů či partnera a 29 % žije především

Graf 3: Hlavní zaměstnání ve vztahu k výkonnostním skupinám

Graf 4: Hlavní zdroj finančních příjmů pro sportovkyně

z vlastních peněz. Lze říci, že jen velmi málo žen žije zejména z příjmů ze sportu (podpora sportovního klubu, sponzorství a podpora resortního sportovního centra).⁷

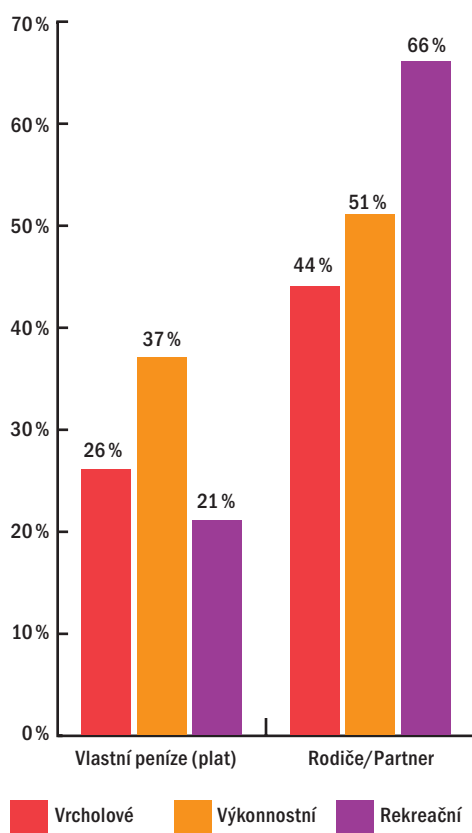
Toto se pochopitelně liší v závislosti na tom, do jaké skupiny sportovkyň ženy náleží. Mnohé vrcholové sportovkyně jsou závislé na různých

druzích sponzorství a podpory, aby mohly mít dostatek času na trénink a závody. Překvapivě málo vrcholových sportovkyň však uvádí takovouto podporu jako hlavní zdroj příjmů. Ve skupině vrcholových sportovkyň se o sponzorech ve sportu zmiňuje pouze 8 sportovkyň (5 %), 10 sportovkyň (6 %) uvádí podporu sportovního klubu a 10 (6 %) uvádí, že hlavním zdrojem příjmů je pro ně resortní sportovní centrum.

V grafu 5 jsou pro každou ze tří výkonnostních skupin uvedeny dva hlavní zdroje příjmů. Dvě třetiny rekreačních sportovkyň uvedly jako hlavní zdroj příjmů své rodiče nebo partnera. Tento graf ukazuje, že tyto sportovkyně jsou zpravidla na nižší sportovní úrovni. Nejvyšší počet sportovkyň, které žijí především ze svých vlastních peněz, je ve skupině výkonnostních sportovkyň (37 %).

Jak již bylo řečeno, výsledky zde uvedené se týkají hlavního zdroje příjmů. Účastnice výzkumu však měly možnost uvést tři různé zdroje. V tabulce 3 níže uvádíme účastnice, které tyto různé zdroje uvedly na prvním, druhém nebo třetím místě. Tendence, kterou lze z výsledků vyčíst, je tatáž, s výjimkou toho, že procento u každé kategorie je poněkud vyšší. Je zajímavé si povšimnout, že jako samostatná kategorie se zde nyní objevuje stipendium. To znamená, že nikdo, a dokonce ani vrcholové sportovkyně, nevedl stipendium jako hlavní zdroj příjmů, což je trochu zarážející, vezmeme-li v potaz skutečnost, že některé z vrcholových sportovkyň v našem souboru patří k nejlepším na světě. Další kategorií, která je překvapivě malá, jsou sponzoři ve sportu. Určitý druh sponzorství ve sportu má pouze 11 % všech účastnic výzkumu.

Graf 5: Hlavní zdroj finančních příjmů podle výkonnostních skupin

Tabulka 3: Zdroje finančních příjmů

Zdroj finančních příjmů	N	%
Rodiče nebo partner	414	77
Vlastní peníze (plat)	371	69
Podpora sportovního klubu	139	26
Sponzoři ve sportu	57	11
Sociální dávky/Půjčka	57	11
Resortní sportovní centrum	55	10
Sportovní stipendium	17	3
Jiný zdroj	14	3

⁷ Resortní sportovní centra jakožto organizační jednotky v zemi jsou odborná pracoviště poskytující služby, jež vytvářejí komplexní podmínky pro dlouhodobou přípravu a trénink vybraných sportovců na nejvyšší úrovni, kteří reprezentují Českou republiku. Resortní sportovní centra úzce spolupracují s příslušnými sportovními federacemi odpovídajícími za přípravu, trénink a výsledky českých sportovců. Resortní sportovní centrum zřizuje: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo obrany a Ministerstvo vnitra. Zřizování těchto center vyplývá ze zákona č. 115/2001 Sb., o podpoře sportu. V souladu s § 3, písm. h) výše uvedeného zákona odpovídá za koordinaci činnosti resortních sportovních center Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Trénink a soutěže

Rozdělení sportů

Jak již bylo řečeno, sportovkyně uvedly jako svůj hlavní sport 68 různých sportovních disciplín/aktivit. Ty byly rozděleny do dvou skupin, a to na individuální a kolektivní sporty. Celkem 45% žen (263) se věnuje kolektivnímu sportu a více než polovina (55%=324) sportu individuálnímu. Graf 6 zobrazuje rozdělení kolektivních a individuálních sportů ve třech výkonnostních skupinách.

Mezi těmito třemi výkonnostními skupinami existují velké rozdíly. Více než tři čtvrtiny rekreačních sportovkyň se věnují individuálnímu sportu a přibližně dvě třetiny výkonnostních sportovkyň naopak sportu kolektivnímu. Celkem 60% vrcholových sportovkyň se věnuje individuálnímu sportu.

Čas strávený sportem

Účastnicím výzkumu byla položena otázka, kolikrát týdně absolvují trénink ve svém hlavním sportu.⁸ V průměru trénují 4,2krát týdně. Mezi třemi výkonnostními skupinami existují pochopitelně velké rozdíly. Vrcholové sportovkyně trénují průměrně téměř každý den (6,1krát), výkonnostní 3,2krát týdně a rekreační sportovkyně 2,4krát týdně. Účastnice byly rozděleny do tří skupin v závislosti na tom, jak často trénují. Tyto tři skupiny jsou následující: maximálně

⁸ Šest účastnic, z nichž všechny náleží do skupiny rekreačních sportovkyň, odpovědělo na tuto otázku 0. To může být způsobeno tím, že byly zraněné, nebo pokud patří do skupiny studentek sportovních oborů, mohly rovněž přestat trénovat ve svém volném čase. Dvě z nich zaškrtnuly individuální sport a čtyři označily kolektivní sport, z čehož vyplývá, že jsou v současnosti zraněné. Vzhledem k tomu, že na otázku odpověděly, byly do následujících tabulek zahrnuty.

dvakrát týdně (48%), 3 až 5krát týdně (27 %) a 6krát a více týdně (26%). V souladu s průměrným počtem tréninků týdně nacházíme rozdíly mezi jednotlivými výkonnostními úrovněmi. To jasně ukazuje graf 7. Více než polovina účastnic ve vrcholové skupině trénuje 6krát a více týdně, stejný počet výkonnostních sportovkyň trénuje 3 až 5krát týdně a téměř 60 % rekreačních sportovkyň trénuje maximálně dvakrát týdně. U vrcholových sportovkyň se procento zvyšuje spolu se zvyšujícím se počtem tréninků týdně.

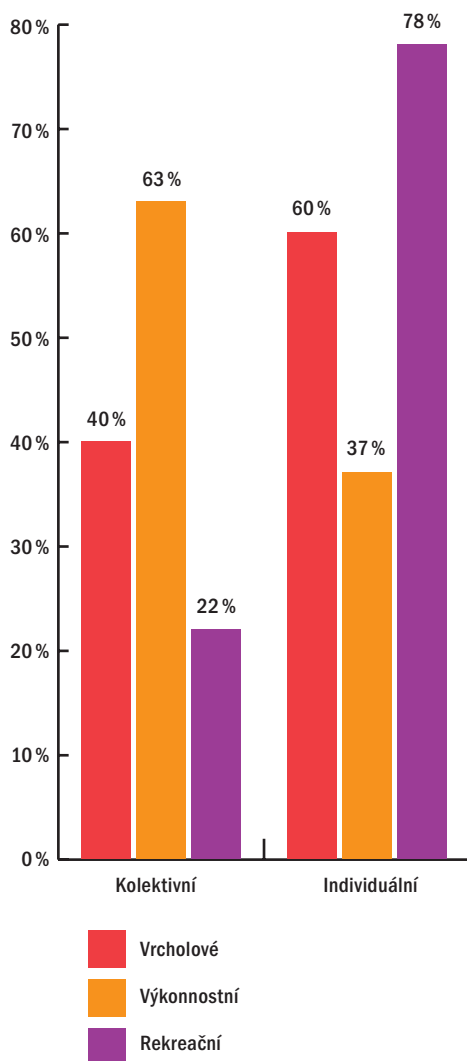
Graf 8 znázorňuje, že u žen, které trénují více než 3krát týdně, existují rozdíly mezi sportovkyněmi

věnujícími se kolektivnímu a individuálnímu sportu.

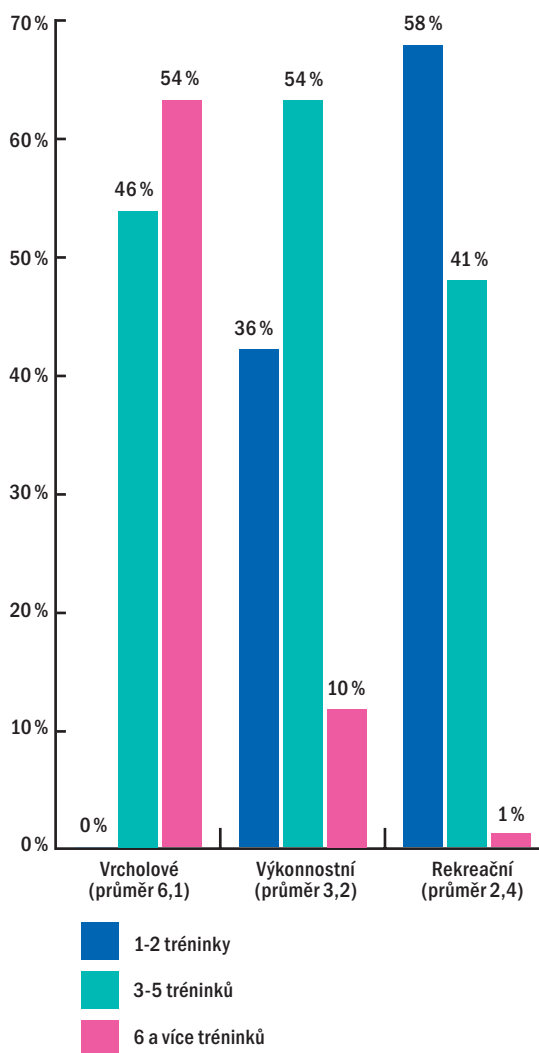
Celkem 57 % žen věnujících se kolektivnímu sportu trénuje 3krát až 5krát týdně ve srovnání se 41% žen provozujícími individuální sport. Vyšší procento žen (33%) věnujících se individuálnímu sportu trénuje 6krát a více týdně ve srovnání se ženami, které provozují kolektivní sport (18%). Stejně tak ženy věnující se individuálnímu sportu trénují v průměru více (4,5krát) než ženy zabývající se kolektivním sportem (3,9krát).

Skutečnost, že se počet tréninků týdně zvyšuje spolu s výkonnostní úrovní (graf 7), platí

Graf 6: Individuální a kolektivní sport podle výkonnostních skupin

Graf 7: Počet tréninků týdně podle výkonnostních skupin

Tabulka 4: Průměrný počet tréninků týdně podle výkonnostních skupin a rozdělení sportů

Rozdělení sportu	Individuální sport		Kolektivní sport	
	N (počet)	P (průměr)	N	P
Vrcholové	138	6,4	92	5,6
Výkonnostní	74	3,4	141	3,1
Rekreační	96	2,5	28	2,2
Celkem	308	4,5	261	3,9

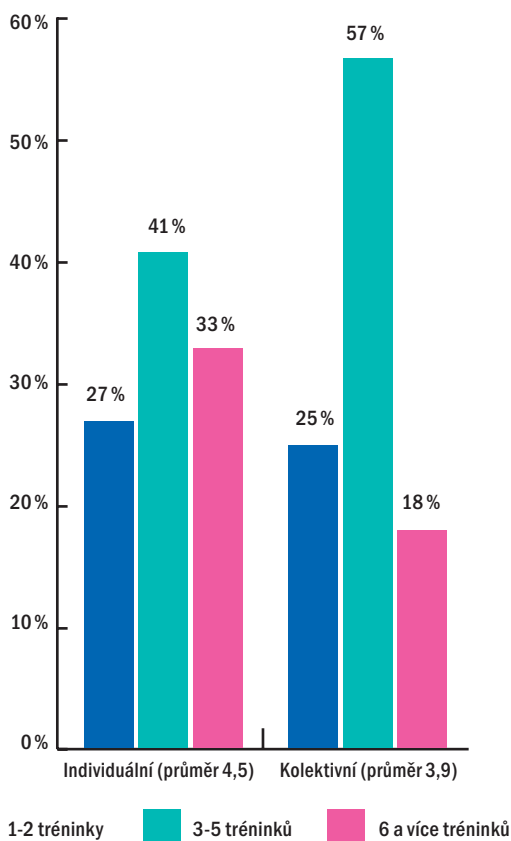
Tabulka 5: Průměrný počet tréninků týdně podle výkonnostních a věkových skupin

Věk	15-20 let		21-23 let		24 a více let	
	N	P	N	P	N	P
Vrcholové	102	5,8	55	6,5	73	6,3
Výkonnostní	77	3,7	58	3,1	78	2,9
Rekreační	36	2,4	56	2,4	33	2,5
Celkem	215	4,5	169	4,0	184	4,2

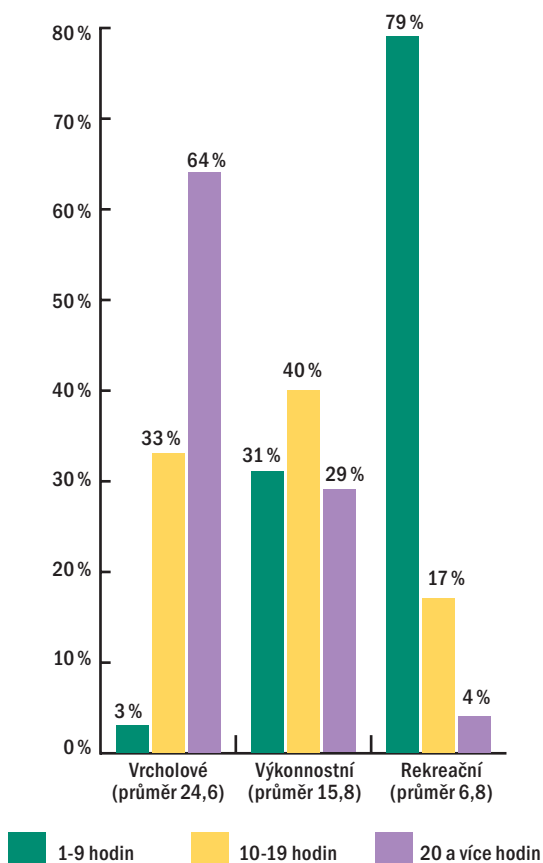
i tehdy, podíváme-li se samostatně na ženy věnující se individuálnímu a kolektivnímu sportu. To ukazuje tabulka 4. Existuje zde tendence, že ženy, které provozují individuální sport, trénují v průměru více nežli ženy věnující se kolektivnímu sportu, a to nezávisle na výkonnostní úrovni, ale rozdíl mezi individuálním a kolektivním sportem je výrazný pouze ve vrcholové skupině.

Podíváme-li se na jednotlivé výkonnostní skupiny ve vztahu k věku, získáme různorodější obrázek. V tabulce 5 vidíme, že skupinou, která trénuje nejvíce, jsou vrcholové sportovkyně ve věku 21-23 let (6,5krát týdně). Ve výkonnostní skupině však nejvíce trénuje nejmladší skupina, ovšem jen 3,7krát týdně. Skupinu, která trénuje nejméně, tvoří rekreační sportovkyně ve věku do 24 let (2,4krát týdně). Tabulka dále ukazuje, že spolu s výkonnostní úrovní stoupá u každé skupiny průměrný počet tréninků týdně.

Graf 8: Počet tréninků týdně podle rozdělení sportu

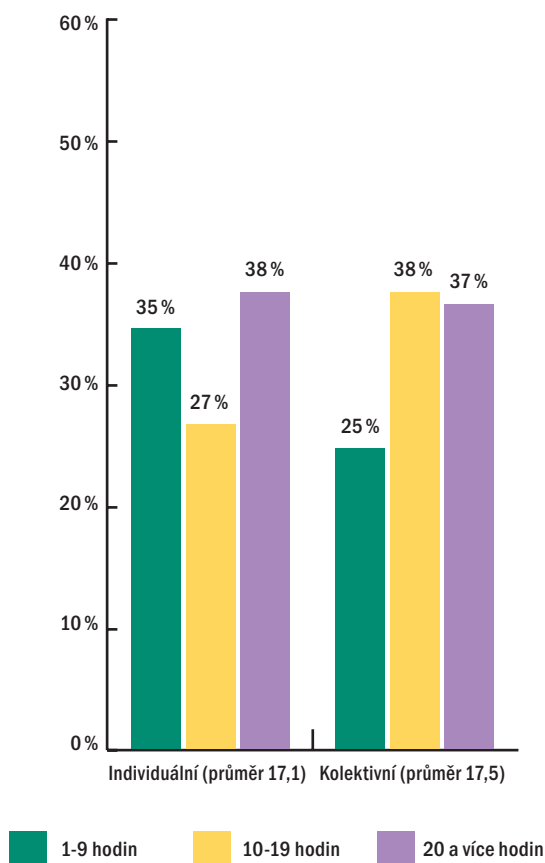
Graf 9: Celkový počet hodin strávených týdně sportem podle výkonnostních skupin

Dále nás zajímalo, kolik času celkem tráví sportovkyně tréninkem svého sportu, poněvadž víme, že čas strávený tréninkem a dopravou na trénink a z tréninku se může mezi jednotlivými sporty značně lišit. Účastnice výzkumu využívají v průměru více než 17 hodin týdně (17,3 hodin).

Graf 9 ukazuje v souladu s předchozími výsledky, že nejvíce času využívá vrcholová skupina (24,6 hodin) a nejméně času rekreační sportovkyně (6,8 hodin). Účastnice zde byly rozděleny do tří skupin: sportovkyně, které stráví tréninkem do 10 hodin týdně (31 %), dále 10 až 19 hodin týdně (32 %) a více než 20 hodin týdně (37 %). Nejvyšší procentuální údaj nacházíme u rekreačních sportovkyň, kde téměř 80 % žen náleží do skupiny, která tráví tréninkem nejnižší počet hodin týdně. Ve vrcholové skupině vidíme, že přibližně dvě třetiny žen tráví tréninkem 20 a více hodin týdně.

Graf 10: Celkový počet hodin strávených týdně hlavním sportem podle rozdělení sportu

Graf 8 nám ukázal, že ženy věnující se individuálnímu sportu trénují častěji než ženy věnující se sportu kolektivnímu. Tento rozdíl mizí, když se podíváme na celkový objem tréninku týdně. To udává graf 10, v němž není rozdíl mezi těmito dvěma skupinami výrazný. Důvodem může být to, že jednotlivý trénink může u kolektivního sportu trvat déle nebo že je doba strávená dopravou na trénink a z tréninku delší. Analyzujeme-li celkový počet hodin podle rozdělení sportu, tento obrázek se změní. S výjimkou sportovkyň, které trénují více než 20 hodin týdně, zde mezi individuálním a kolektivním sportem panují rozdíly. Více žen věnujících se individuálnímu sportu (35 %) tráví sportem devět a méně hodin nežli počet žen věnujících se kolektivnímu sportu (25 %). Tato situace je opačná u sportovkyň, které trénují 10 až 19 hodin.

V tabulce 6 můžeme vidět totéž, co již ukázal graf 10, že zde neexistují výrazné rozdíly mezi individuálním a kolektivním sportem, a to jak celkem, tak i v jakékoli ze tří výkonnostních skupin. O tom, kolik času sportovkyně tráví svým hlavním sportem, rozhoduje výkonnostní úroveň, a nikoli druh sportu.

Mezi věkem a průměrným celkovým počtem hodin strávených týdně tréninkem neexistuje

Tabulka 6: Průměrný celkový počet hodin strávených týdně tréninkem podle rozdělení sportů a výkonnostních skupin

Rozdělení sportu	Individuální sport		Kolektivní sport	
	N	P	N	P
Vrcholové	133	25,0	88	24,0
Výkonnostní	77	15,9	139	15,7
Rekreační	94	6,9	29	6,4
Celkem	304	17,1	256	17,5

Tabulka 7: Průměrný celkový počet hodin strávených týdně tréninkem podle výkonnostních a věkových skupin

Věk	15-20 let		21-23 let		24 a více let	
	N	P	N	P	N	P
Vrcholové	97	25,0	53	24,0	71	24,6
Výkonnostní	76	18,4	60	14,2	78	14,7
Rekreační	37	6,5	54	6,5	33	7,5
Celkem	210	19,4	167	14,8	182	17,1

žádný systematický vztah. To ukazuje tabulka 7. Nejvíce času tráví tréninkem obecně nejmladší sportovkyně, ačkoli toto neplatí u rekreačních sportovkyň. Ve všech třech věkových skupinách vidíme, že vrcholová skupina tráví tréninkem nejvíce času a nejméně naopak rekreační sportovkyně. Nejvíce času (25 hodin v průměru) tráví tréninkem nejmladší vrcholové sportovkyně a nejméně času (6,5 hodin) rekreační sportovkyně ve věku do 24 let.

Soutěže a závody

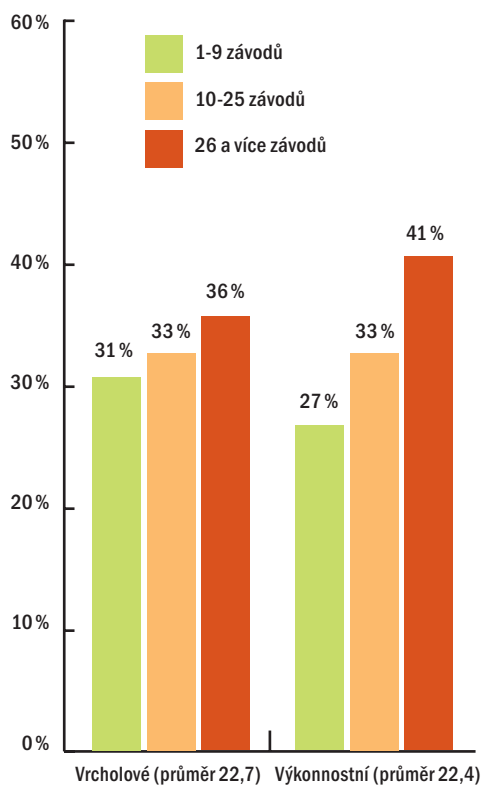
Sportovkyně z této studie závodí průměrně 23krát za rok. Mezi vrcholovou a výkonnostní skupinou není v průměrném počtu závodů žádný rozdíl. To ukazuje graf 11 a platí to bez ohledu na počet závodů, jichž se jednotlivé sportovkyně účastní.

Podíváme-li se však na rozdělení sportu, vidíme, že ženy věnující se kolektivnímu sportu závodí

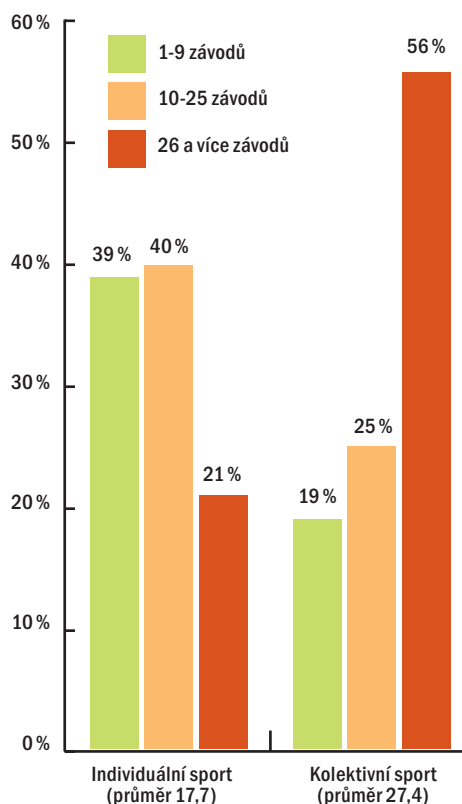
častěji (v průměru 27,4krát) než ženy zabývající se individuálním sportem (v průměru 17,7krát). To znázorňuje graf 12 a je to dáno tím, že více než polovina žen věnujících se kolektivnímu sportu závodí více než 25krát ročně.

Zjištění, že ženy věnující se kolektivnímu sportu závodí více než ženy věnující se sportu individuálnímu, platí jak pro vrcholovou, tak i pro výkonnostní skupinu a je znázorněno v tabulce 8. Důvodem je pravděpodobně to, že ženy věnující se kolektivnímu sportu jsou v ligách, kde se zpravidla hraje během sezóny každý týden. Kromě toho se ženy věnující se kolektivnímu sportu mohou častěji účastnit turnajů, kde mohou během víkendu, nebo dokonce celého týdne odehrát mnoho zápasů. Tabulka dále ukazuje, že pokud jde o ženy věnující se individuálnímu sportu, existují zde výrazné rozdíly mezi vrcholovou a výkonnostní skupinou. Vrcholová skupina závodí v průměru častěji nežli skupina výkonnostní. To však neplatí pro ženy provozující kolektivní sport.

Graf 11: Počet závodů za rok a výkonnostní skupiny

Graf 12: Počet závodů za rok a rozdělení sportů

Zde mezi oběma výkonnostními skupinami nena-
cházíme žádné rozdíly.

Existuje zde jasný vztah mezi počtem závodů a počtem tréninků týdně. Čím více sportovkyně tré-
nují, tím častěji závodí. To platí jak pro individuální, tak pro kolektivní sport. Rozdíl mezi individuálním a kolektivním sportem uvedený v grafu 12 a tabulce 8 ovšem platí i nadále, podíváme-li se na počet tré-
ninků týdně. Mezi ženy, jež závodí nejvíce, patří spor-
tovkyně věnující se kolektivnímu sportu a trénující 6krát a více týdně. Mezi ženy, které závodí nejméně, náleží ty, jež trénují maximálně dvakrát týdně a vě-
nují se individuálnímu sportu (v průměru 12,2krát). To ukazuje tabulka 9.

Účastnice výzkumu byly též požádány, aby označily nejvyšší úroveň, na níž v posledních dvou letech závodily.⁹ Více než 60 % účastnic, které na

Tabulka 8: Průměrný počet závodů za rok podle rozdělení sportu a výkonnostních skupin

Rozdělení sportu	Individuální sport		Kolektivní sport	
	N	P	N	P
Vrcholové	130	19,4	83	27,8
Výkonnostní	78	15,0	122	27,1
Celkem	208	17,7	201	27,4

Tabulka 9: Průměrný počet závodů za rok a počet tréninků týdně podle rozdělení sportu

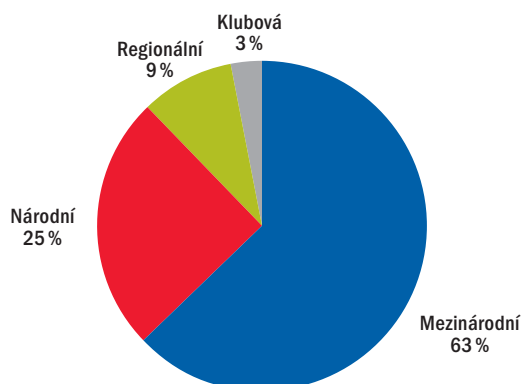
Rozdělení sportu	Individuální sport		Kolektivní sport		Celkem	
	N	P	N	P	N	P
Počet závodů za rok						
1-2	27	12,2	43	23,1	70	19,0
3-5	82	14,6	121	28,0	203	22,5
6 a více	93	22,7	40	30,5	133	25,1

Tabulka 10: Účast na národních a mezinárodních mistrovstvích

Mistrovství	N	%	Kolikrát v průměru	Průměrný věk
Mistrovství ČR	389	87	9,2	26,7
Mistrovství Evropy	201	45	2,8	23,4
Mistrovství světa	164	36	2,7	22,6
Olympijské hry	19	4	1,5	22,3

⁹ Tyto otázky byly položeny pouze těm účastnicím výzkumu, jež ve svém hlavním sportu závodí, tzn. vrcholové a výkonnostní skupině.

Graf 13: Nejvyšší úroveň, na níž sportovkyně závodily v posledních 2 letech

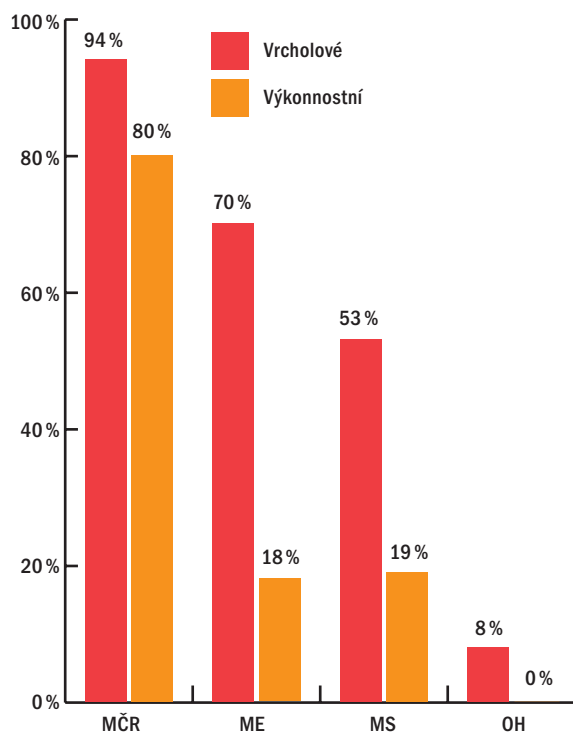

tuto otázku odpověděly, závodilo na mezinárodní úrovni a 3 % účastnic závodily pouze na klubové úrovni. To znázorňuje graf 13.

Téměř všechny vrcholové sportovkyně v posledních letech závodily na mezinárodní úrovni, ve výkonnostní skupině to však platí pouze pro 31 % sportovkyň. U výkonnostních sportovkyň tvoří největší skupinu ženy závodící na národní úrovni (46 %). U individuálního a kolektivního sportu se setkáváme se stejnou tendencí, jakou jsme viděli i v grafu 13. Na mezinárodní úrovni závodilo 70 % sportovkyň věnujících se individuálnímu sportu a 57 % sportovkyň věnujících se kolektivnímu sportu.

Účastnicím byla též položena otázka, kolikrát se účastnily mistrovství České republiky, mistrovství Evropy a mistrovství světa a kolikrát se účastnily olympijských her. Jak ukazuje graf 13, do této studie se zapojila skupina vysoce kvalifikovaných sportovkyň. Tabulka 10 znázorňuje, že celkem 87 % sportovkyň se účastnilo jednoho nebo více mistrovství České republiky, 45 % jednoho či více mistrovství Evropy a 36 % jednoho či více mistrovství světa. Celkem 19 sportovkyň (4 %) se účastnilo olympijských her. Tabulka rovněž udává průměrný počet mistrovství, jichž se tyto skupiny účastnily, a dále průměrný věk sportovkyň. Jak můžeme vidět, nejstarší jsou sportovkyně, které se účastnily olympijských her (26,7 let), a průměrný počet mistrovství České republiky, jichž se sportovkyně účastnily, činí dokonce 9,2.

Graf 14: Účast na mistrovstvích a výkonnostní skupiny

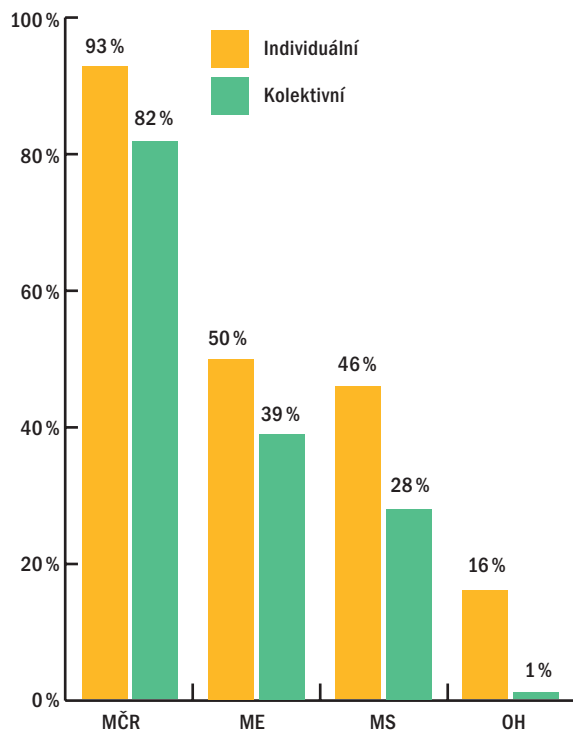

Pro všechna mistrovství platí, že se jich účastnilo vyšší procento vrcholových sportovkyň nežli výkonnostních. Totéž platí i tehdy, porovnáme-li sportovkyně, které se věnují individuálnímu sportu, s těmi, které se věnují sportu kolektivnímu. To znázorňují grafy 14 a 15.

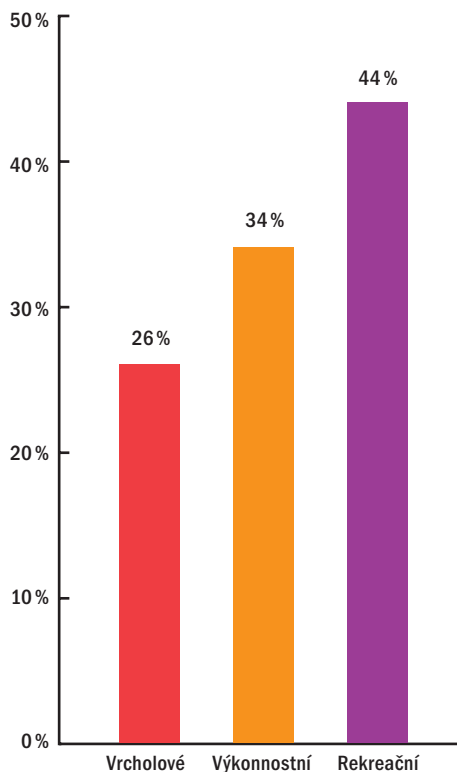
Trénink dalších sportů

Výsledky, které zde byly doposud uvedeny, se týkají hlavního sportu sportovkyň, tzn. sportu, který trénují v první řadě a v němž závodí. Sportovkyně však odpovídaly i na následující otázku: *Trénujete pravidelně ještě jiný druh sportu?* Přibližně celá jedna třetina (194) odpověděla na tuto otázku „ano“. Jiný druh sportu trénuje přibližně tentýž počet žen věnujících se individuálnímu sportu i sportu kolektivnímu. Graf 16 ukazuje, do jaké výkonnostní skupiny sportovkyně náleží (hlavní sport). Mezi jednotlivými výkonnostními skupinami existuje velký rozdíl: jinému

Graf 15: Účast na mistrovstvích a rozdělení sportu

Graf 16: Trénink dalších sportů a výkonnostní skupiny

druhu sportu se nejméně věnují vrcholové sportovkyně (26%) a nejvíce naopak rekreační sportovkyně (44%). Zjistily jsme ovšem, že vrcholové sportovkyně věnují svému druhému sportu nejvíce času (v průměru 9,8 hodin týdně), následují výkonnostní sportovkyně (8,1 hodin) a posléze rekreační (5,2 hodin). Na základě sběru dat též víme, že mnoho vrcholových sportovkyň se věnuje dalšímu sportu, aby zlepšilo svůj výkon v hlavním sportu. Nikoho nepřekvapí, že téměř všechny sportovkyně jako svůj druhý sport mají sport individuální.

Přibližně 10 % sportovkyň v tomto druhém sportu závodí a mezi jednotlivými výkonnostními skupinami existuje výrazný rozdíl. Celkem 10% sportovkyň, které ve svém dalším sportu závodí, náleží do vrcholové skupiny, 11% do výkonnostní a 6% do skupiny rekreačních sportovkyň.

Překážky

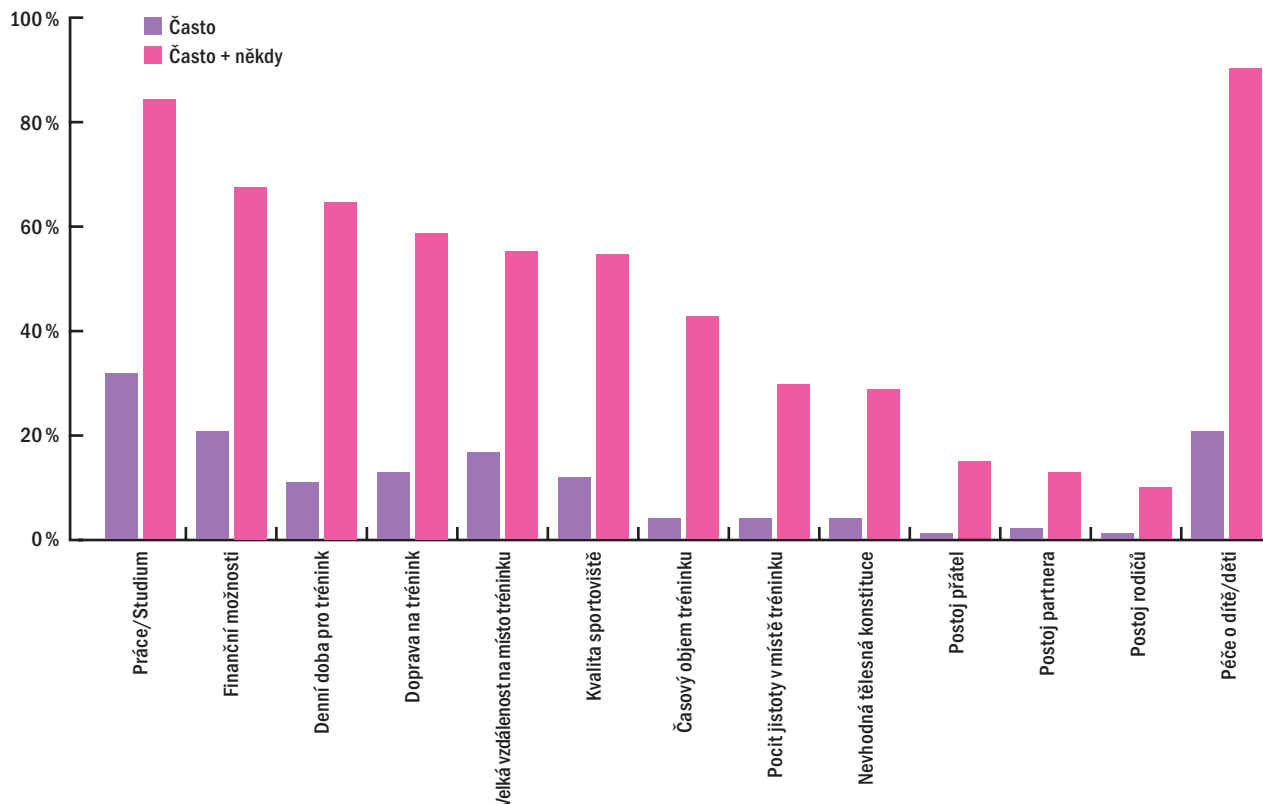
Sportovkyním byla také položena otázka, s jakými faktory se ony osobně setkaly jako s překážkou

pro trénink nebo závodění ve svém hlavním sportu. Naprosto největší překážku tvoří „práce/studium“, dále „finanční možnosti“ a „časový objem tréninku“. Kromě toho vnímá více než 50 % sportovkyň jako překážku „dopravu na trénink“, „velkou vzdálenost na místo tréninku“ a „kvalitu sportoviště“. Pokud jde o pozitiva, rodina a přátelé se zdají trénink sportu podporovat, poněvadž jejich postoje nevnímá většina sportovkyň jako překážku. U sportovkyň, které mají děti, považuje celých 91 % péči o děti za překážku. To ukazuje graf 17.

Fialové sloupce znázorňují sportovkyně, které uvedly, že se s danou překážkou setkávají „často“. Nejčastěji uváděné překážky, s nimiž se sportovkyně „často“ setkávají, zahrnují „práci/studium“, „finanční možnosti“ a „velkou vzdálenost na místo tréninku“.

Podíváme-li se na jednotlivé výkonnostní skupiny a na to, s jakými překážkami se setkávají, zjistíme, že u tří z těchto překážek existují mezi výkonnostními skupinami výrazné rozdíly. To platí pro „práci/studium“, „finanční možnosti“

Graf 17: Překážky pro účast ve sportu

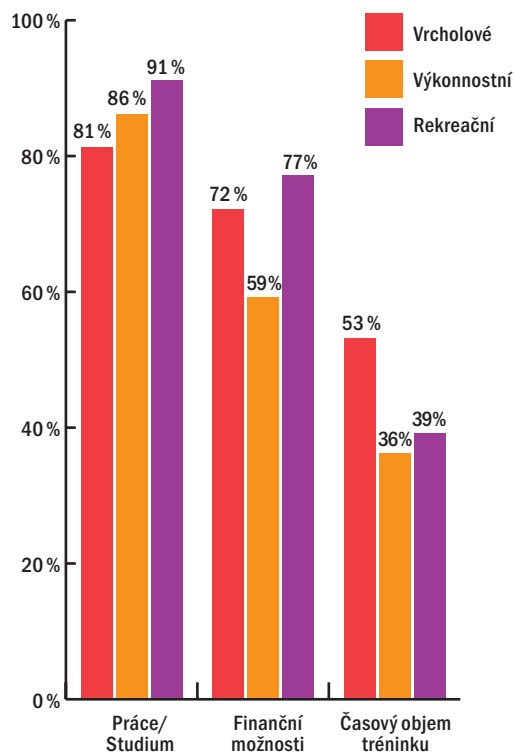

a „časový objem tréninku“. To můžeme vidět v grafu 18.

Tento graf ukazuje, že spolu se zvyšující se výkonnostní úrovní je „práce/studium“ menší překážkou, ačkoli stojí za zmínku, že celých 81 % vrcholových sportovkyň „práci/studium“ za překážku považuje. U rekreačních sportovkyň jsou nejčastější „finanční možnosti“ a více než polovina sportovkyň z vrcholové skupiny vnímá jako překážku „časový objem tréninku“. Pokud jde o individuální a kolektivní sport, další podstatné rozdíly jsme zjistily pouze u tří překážek. Jednalo se o „finanční možnosti“, „velkou vzdálenost na místo tréninku“ a „časový objem tréninku“. Ženy, které se věnují individuálnímu sportu, považují tyto faktory za překážku pro svůj trénink/závodů častěji nežli ženy věnující se kolektivnímu sportu.

Dále nás zajímalo, zda se účastnice výzkumu mající různá zaměstnání setkávají s jinými překážkami. Výrazný rozdíl jsme objevily pouze u dvou překážek: nikoho asi nepřekvapí, že „finanční možnosti“ považuje za překážku vyšší počet studentek (70 %).

Graf 18: Překážky a výkonnostní skupiny

Ovšem „finanční možnosti“ uvádělo jako překážku i 60 % zaměstnaných sportovkyň. Mezi sportovkyněmi, které udávaly jako překážku „práci/studium“, nacházíme 93 % studentek ve srovnání s 66 % zaměstnaných žen. Účastnicím tohoto výzkumu se však studium se sportem daří skloubit, ačkoli to není vždy jednoduché, což dokládá následující citát od Simony,¹⁰ jedné z vrcholových sportovkyň:

Je to vzájemné, moje studium je překážkou pro můj sport a můj sport je překážkou pro mé studium. Ale protože chci studovat, musím to nějak skloubit. To znamená, že nemůžu na všechny tréninky, na které bych chtěla, ale obecně se mi to daří dát nějak dohromady. Nikdy jsem neměla problémy, když mám třeba zkoušky a potřebuju se víc učit, promluví si s trenérem a najdeme nějaké řešení. Například že nějaký trénink vynechám.

Doporučení

Vytvořit akční plán, který se bude zabývat nejvýznamnějšími překážkami, jimž sportovkyně čelí. Tento plán by měl zahrnovat alespoň tyto následující oblasti:

- zaplatit sportovkyním, které chtějí kombinovat vrcholový sport s mateřstvím, hlídání dětí a mít na sportovištích k dispozici mateřské školky či hlídání dětí;
- poskytovat více sponzorství a zřizovat nadace pro sportovkyně za účelem zlepšení přístupu k finanční podpoře pro vrcholové sportovkyně;
- zavést více sportovních stipendií, dotací (malých grantů) a flexibilních studijních plánů kombinujících trénink a výuku, aby se studujícím sportovkyním usnadnil přístup ke sportu.

¹⁰ Pro to, abychom chránily totožnost vrcholových sportovkyň, s nimiž byl veden rozhovor, jsou jména uvedena v této zprávě smyšlená.

Vztahy mezi trenéry a sportovkyněmi

Současný trenér

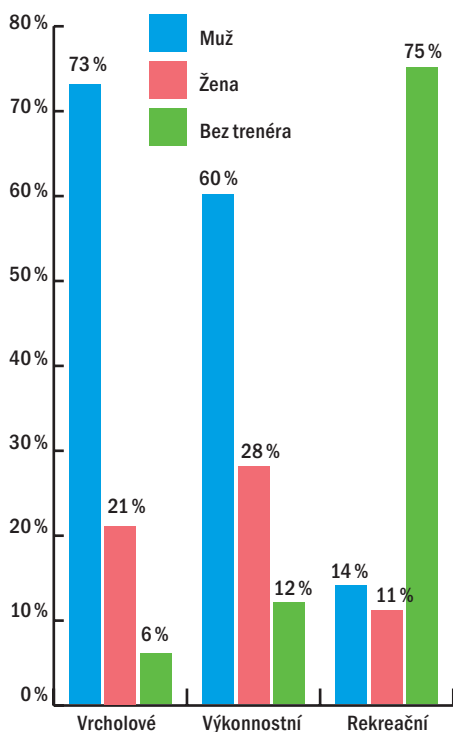
Pro mnoho sportovkyň, které závodí, představuje trenér velice důležitou osobu. Trenér nebo trenérka zná často klíč k úspěchu dané sportovkyně. Ne všechny sportovkyně však někoho, kdo by je trénoval, mají. To platí i v naší studii. Přibližně jedna čtvrtina účastnic výzkumu odpověděla, že trenéra nemá. Z těch, které trenéra mají, 72 % sportovkyň trénuje muž a pouze 28 % žena. S tímto jevem, že většinu sportovkyň trénuje muž, se setkáváme i v mnoha dalších zemích¹¹ a na

mnoha místech se nedostatek trenérek považuje za velký problém, čemuž se budeme věnovat na konci této zprávy.

Graf 19 ukazuje, že tři čtvrtiny rekreačních sportovkyň nemají trenéra. To dává smysl vzhledem k tomu, že mnohé z těchto sportovkyň pravděpodobně trénují samy nebo s přáteli a že mnoho z nich studuje sportovní obor, a tudíž mají o trenérství určité povědomí. Muži trénují více vrcholových sportovkyň (73 %) než výkonnostních (60 %). Pouze 21 % vrcholových sportovkyň trénují ženy. Celkem 6 % vrcholových sportovkyň nemá žádného trenéra. Být vrcholovou sportovkyní a nemít trenéra není u sportovkyň na velmi vysoké úrovni, které trénují mnoho let, tak neobvyklé. Samy na základě mnohaletých úspěchů vědí jak trénovat. Dále jsme zjistily, že sportovkyně bez trenéra jsou starší než ostatní (v průměru 24 let) a že vrcholové sportovkyně bez trenéra jsou dokonce

¹¹ Buchicchio, M. H.: *Women Track Coaches: An Endangered Species? Where are the Women?* Track Coach 133, 1995 (podzim): s. 4244-45, a Acosta, R. V. – Carpenter, L. J.: *Women in Intercollegiate Sport. A Longitudinal National Study, Twenty Seven Year Update: 1977-2004.* Women in Sport and Physical Activity Journal, 13, č. 1, 2004, s. 62-89.

Graf 19: Pohlaví stávajícího trenéra podle výkonnostních skupin

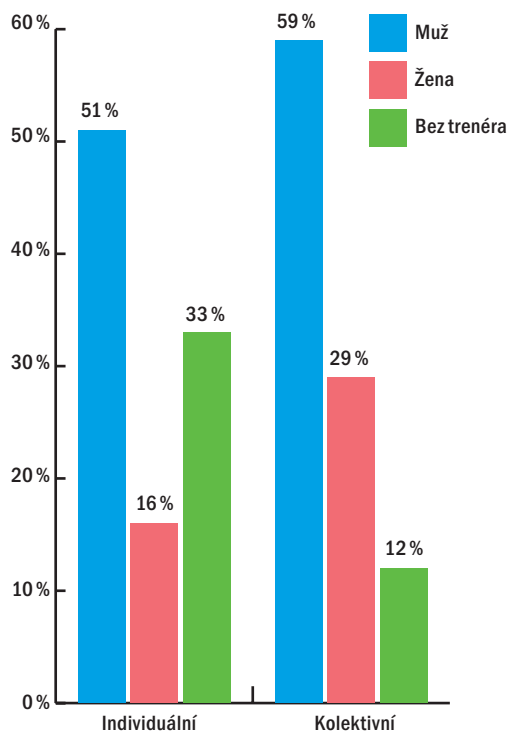
ještě starší (v průměru 29 let) než vrcholové sportovkyně, které trenéra mají, což potvrzuje předešlou tezi.

Pohlaví stávajícího trenéra se též liší ve vztahu k individuálnímu a kolektivnímu sportu. V souladu s tím, co již bylo řečeno, platí, že žádného trenéra nemá více sportovkyň věnujících se individuálnímu sportu nežli sportu kolektivnímu. Z grafu 20 můžeme také vidět, že celkem 59% sportovkyň věnujících se kolektivnímu sportu trénují muži ve srovnání s pouhými 29%, jež trénují ženy. Rozdíly v pohlaví trenéra jsou ještě výraznější u individuálního sportu, kde 51% sportovkyň trénují muži a pouze 16% ženy.

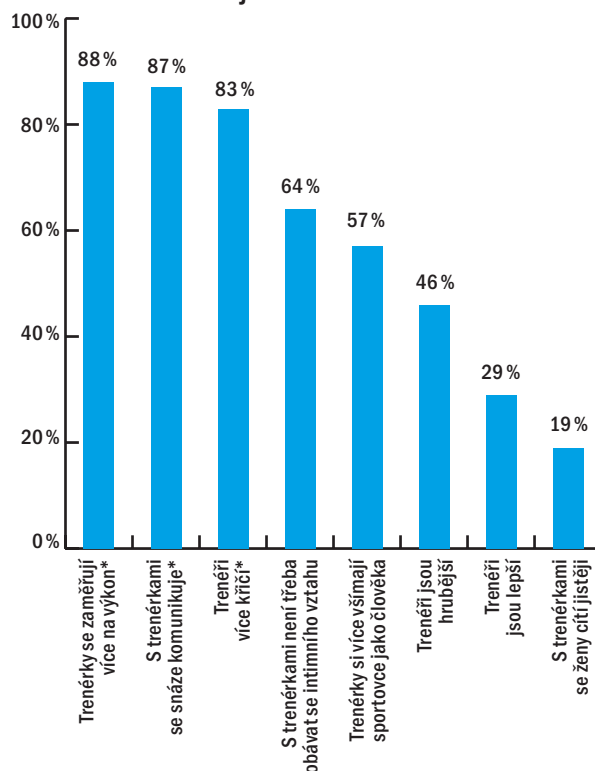
Jak jsou obecně vnímáni trenéři a trenérky

Na trenérky a trenéry existuje mnoho rozdílných názorů a nás zajímaly postoje sportovkyň k těm nejčastějším. Graf 21 ukazuje procenta účastnic výzkumu, které s daným tvrzením zásadně souhlasí nebo souhlasí.¹²

Graf 20: Pohlaví stávajícího trenéra podle rozdělení sportu

Graf 21: Procento sportovkyň, které souhlasily s následujícími tvrzeními o trenérech

*Tyto otázky byly položeny obráceně.

Závěr, jež lze z těchto obecných tvrzení vyvodit, je, že sportovkyně v naší studii mají na trenérky velice kladný názor. To dokládá např. skutečnost, že více než 50 % sportovkyň se shodlo na tom, že s trenérkami se komunikuje snadněji než s trenéry, že trenérky méně křičí, že si sportovce více všimají jako člověka nežli trenéři, a že pokud mají trenérku, nemusejí se obávat vzniku intimního vztahu apod.

Tyto výsledky se potvrdily i v rozhovorech. Jedna z vrcholových sportovkyň to vnímá následovně:

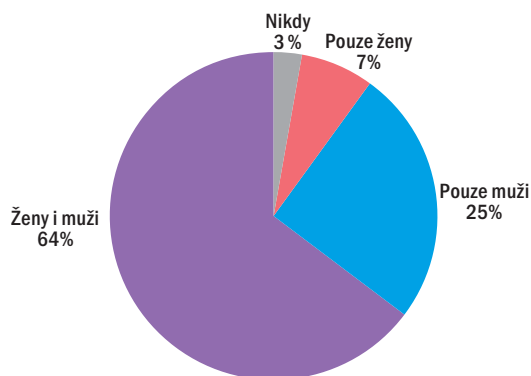
V běžné verbální komunikaci lze vidět, že trenéři křičí víc jak trenérky. A celý jejich přístup je jiný. Trenérky jsou ochotnější popovídat si o problémech a dají vám čas na to, abyste si našli řešení, ale trenéři jsou direktivnější a o problémech nediskutují.

Zkušenost s trenérkami a trenéry

Dále nás zajímaly minulé zkušenosti sportovkyň s trenéry, a proto jsme jim položily otázku, kolik trenérek a trenérů ve svém životě měly. Ukázalo se, že 11 % sportovkyň (63) nikdy nemělo trenéra a 28 % (166) naopak nikdy nemělo trenérku. V průměru trénovalo účastnice výzkumu 3,5 mužů a 2,2 žen. Většinu z nich trénoval pouze jeden trenér, buď muž, anebo žena, ale jedna účastnice měla celkem 14 trenérů a jiná 10 trenérek. Ženy věnující se kolektivnímu sportu měly v průměru více trenérů než ženy věnující se individuálnímu sportu. Důvodem pro to je pravděpodobně skutečnost, že když tým prohraje, nese za to odpovědnost trenér a často musí svou funkci opustit, což se v individuálním sportu tou samou měrou nestává.

Graf 22 ukazuje, že téměř dvě třetiny sportovkyň trénovali jak muži, tak ženy. Pouze 7 % sportov-

Graf 22: Procento sportovkyň trénovaných ženami i muži

kyň trénovaly jen ženy a 25 % trénovali pouze muži. Tři procenta (20 sportovkyň) za celý život nemělo žádného trenéra. Všechny tyto ženy jsou rekreační sportovkyně věnující se individuálnímu sportu.

Tabulka 11 ukazuje, že sportovkyně, jež nikdy neměly trenéra, a sportovkyně, které trénovaly jen ženy, jsou výrazně mladší než ty, které trénovali jen muži nebo muži i ženy. To lze vysvětlit tím, že jak sportovkyně stárnou a zlepšují se, muži jejich trénink od žen často přebírají. Jak lze vidět v grafu 19, ženy trénují pouze 21 % vrcholových sportovkyň.

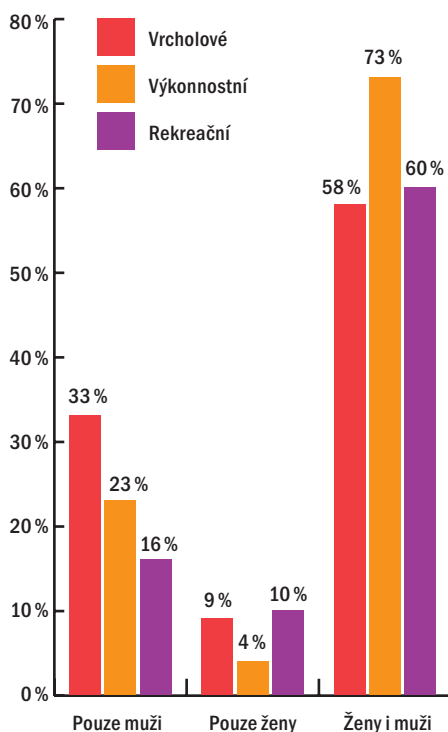
Muži i ženy trénují více výkonnostních sportovkyň nežli ve zbývajících dvou výkonnostních skupinách (73 %). Procento žen trénovaných muži se zvyšuje spolu s výkonnostní úrovní: 33 % vrcholových, 23 % výkonnostních a 16 % rekreačních sportovkyň. To ukazuje graf 23 a neplatí to pro zbývajících dvě výkonnostní skupiny. Tento jev, tj. že nejlepší sportovkyně trénují muži, je běžný v mnoha sportech v mnoha zemích a je spjatý s mocí, kterou muži ve sportu mají. Další analýza rovněž ukázala, že největší rozdíly mezi individuálním a kolektivním sportem lze nalézt ve sku-

Tabulka 11: Věk ve vztahu ke zkušenosti s trenérkami a trenéry

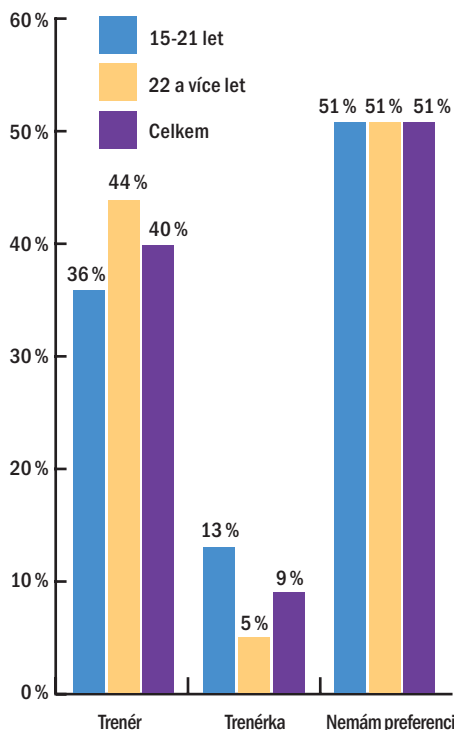
Zkušenost s trenérkami a trenéry	Průměrný věk	Počet sportovkyň
Nikdy jsem trenéra neměla	21	20
Pouze trenéři	24	146
Pouze trenérky	21	43
Trenérky i trenéři	23	374
Celkem	23	583

¹² Účastnice výzkumu mohly zaškrtnout jednu z následujících pěti kategorií: zásadně souhlasím, souhlasím, nesouhlasím, zásadně nesouhlasím a nevím. Ty, které odpověděly „nevím“, byly z analýzy předloženy v grafu 21 vynechány, což znamená, že procentuální údaj je založen na sportovkyních, které s daným tvrzením souhlasily, anebo nesouhlasily. Graf tudíž znamená, že 19% souhlasí s tvrzením, že *ženy a dívky se cítí spokojenější/jistější s trenérkami*, a 81% s tímto tvrzením nesouhlasí.

Graf 23: Zkušenost s trenérkami a trenéry a výkonnostní úroveň

Graf 24: Upřednostňování pohlaví trenéra podle věku

pině, kterou trénovali jak muži, tak ženy. Celkem 73% sportovkyň věnujících se kolektivnímu sportu trénovali muži i ženy ve srovnání s pouhými 57% sportovkyň věnujících se individuálnímu sportu.

Jedním z důvodů pro tento všeobecný nedostatek trenérek může být mýtus, že sportovkyně obecně považují trenéry za lepší nežli trenérky. To do určité míry platí i v naší studii. V grafu 21 jsme si mohli všimnout, že 29% sportovkyň u tvrzení *muži jsou lepší trenéři než ženy* zaškrtno *zásadně souhlasím nebo souhlasím*. Když jsme se zeptaly sportovkyň, které trénovali muži i ženy, přímo na to, zda by upřednostňovaly trenéry, anebo trenérky, přibližně polovina odpověděla, že nemá žádnou preferenci. Jedna ze sportovkyň při rozhovoru prohlásila: *„Je mi jedno, jestli je to muž, nebo žena, pokud trénuje dobře. Pak na tom nezáleží.“* Přibližně 40% sportovkyň upřednostňuje trenéry a 9% trenérky. To ukazuje sloupec „celkem“ v grafu 24. Pro upřednostňování trenérů existuje patrně řada důvodů. Jedna ze sportovkyň to vyjádřila následovně: *„Domnívám se, že je lepší, když je trenér opačného pohlaví, v mém případě to prostě dobře fungovalo, protože jsem myslím ochotnější poslechnout trenéra.“* S argumentem být trénován člověkem opačného pohlaví by pravděpodobně nesouhlasili sportovci, což souvisí s mocí, kterou mají trenéři obecně. Upřednostňování trenérů proto není překvapivé. Měli bychom se na něj dívat ve světle skutečnosti, že ve sportu, a zejména ve vrcholovém sportu, jak bylo právě ukázáno, převažují trenéři. Muži tudíž slouží též jako vzor. Kromě toho vytvářejí média obrázek, že muži jsou lepšími trenéry, neboť zpravidla právě oni trénují nejlepší sportovkyně. Ve většině zemí opačný jev, tj. že nejlepší sportovce trénují ženy, nikdy nenastává.

Pokud jde o upřednostňování pohlaví trenéra, neexistují mezi výkonnostními skupinami či rozdělením sportu žádné statistické rozdíly. Existuje zde však rozdíl ve vztahu k věku. Graf 24 znázorňuje, že poměrně mladé sportovkyně upřednostňují trenérky, opačný jev nastává u žen, které upřednostňují trenéry; ti jsou nejoblíbenější u starších sportovkyň. Jak jsme již viděli, mladší sportovkyně trénují více ženy nežli muži. To může být jedním z důvodů, proč mladší

sportovkyně v současnosti upřednostňují trenérky, a do určité míry to potvrzuje i tabulka 12. Tato tabulka ukazuje upřednostňování pohlaví trenéra ve vztahu k pohlaví stávajícího trenéra. Celkem 22% žen, které mají v současnosti trenérku, upřednostňuje trenérky a 63% nemá ohledně pohlaví svého trenéra žádné preference. Pouze 15% žen, které v současnosti trénuje žena, by upřednostňovalo, aby je trénoval muž, a celých 67% žen, jež v současnosti trénuje muž, upřednostňuje jako trenéra muže. Z toho vyplývá, že pohlaví stávajícího trenéra se zdá být velmi důležitým faktorem pro upřednostňování pohlaví trenéra. Podporuje to dřívější zjištění evropské studie zabývající se sportovkyněmi, v níž bylo zjištěno, že sportovkyně, jež mají trenérku, jsou mnohem více nakloněny trenérkám nežli ženy, které trénuje muž.¹³

Stereotypy vnímání pohlaví se odrážejí rovněž v grafu 25. Zde jsme uvedly seznam chování trenérů a účastnicím jsme položily otázku, zda se s jakýmkoli tímto typem chování setkaly buď u svého trenéra, nebo u trenérky. Na tuto otázku odpovídaly jen sportovkyně, které v průběhu jejich kariéry trénovali jak muži, tak ženy. Mezi chování, s nímž se sportovkyně nejčastěji setkávají u trenérů, náleží „drsná mluva“ (47%) a „vyvíjejí velký tlak na sportovce“ (39%). U trenérek náleží do stejné kategorie „dobře naslouchají sportovci“ (42%) a „rychle mění náladu“ (28%). Mezi chování, s nímž se ženy nejvíce setkaly jak u trenérů, tak u trenérek, patří „dobré komunikační schopnosti“ (43%) a „nechávací sportovce podílet se na rozhodování“ (40%). Z těchto výsledků vyplývá, že styl trenérů se zdá být autokratičtější a styl trenérek demokratičtější.

Tabulka 12: Upřednostňování pohlaví trenéra ve srovnání s pohlavím současného trenéra

Současný trenér	Muž		Žena		Žádný		Celkem	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Muž	88	67	13	15	30	40	131	40
Žena	5	18	19	22	6	8	30	9
Nemám preferenci	71	43	55	63	40	53	166	51

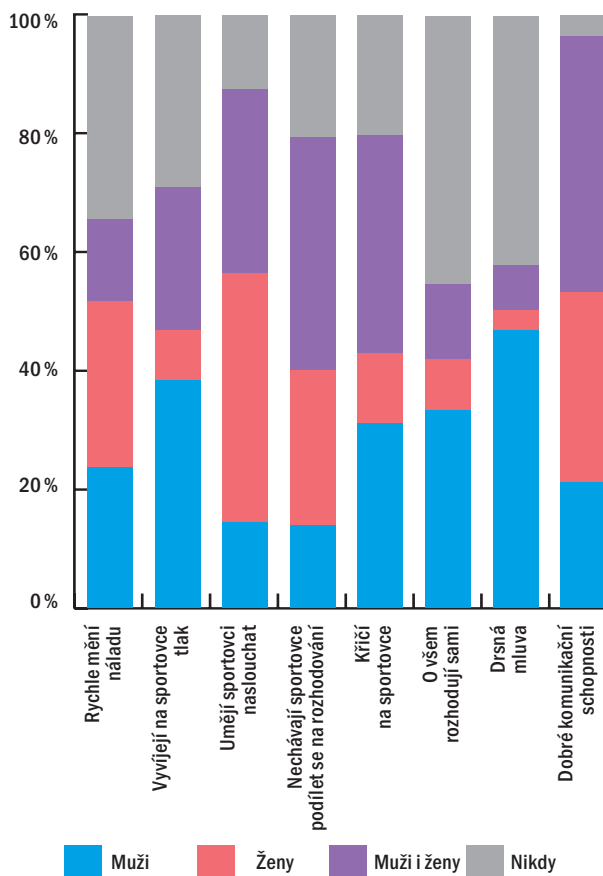
¹³ Fasting, K. – Pfister, G.: *Female and male coaches in the eyes of female elite soccer player*. *European Physical Education Review*, 6, 2000, s. 91-110.

Osobní vztahy mezi trenéry a sportovkyněmi

Ve vztazích mezi trenéry a sportovkyněmi bude trenér téměř vždy tou silnější stranou, a to jednoduše z toho důvodu, že má znalosti, díky nimž se může výkon sportovkyně zlepšit. Literatura o trenérství se často zabývá otázkou, jak daleko trenér může nebo by měl zajít, pokud jde o ovlivňování nejen tréninku sportovkyně, ale také jejího každodenního života. Některé sportovkyně, s nimiž jsme vedly rozhovor, mají mezi svým osobním a sportovním životem velice ostrou hranici a trenéra do svého osobního života nepouštějí. U jiných se však zdá být opak pravdou, to znamená, že trenér ví o jejich osobním životě vše. Jedna z nejlepších sportovkyň v České republice má na to velice jasný názor a v rozhovoru uvedla na toto téma následující:

Myslím si, že nezáleží na tom, jestli člověka trénuje muž, nebo žena, ale podle mě

Graf 25: Zkušenost s chováním trenérek a trenérů

je nejdůležitější, aby trenéra sportovec respektoval, aby si trenér uměl vytvořit respekt. A také je důležité, aby od sebe uměl oddělit trénování od osobního života. Mezi trenérem a sportovcem musí existovat určitý odstup. Myslím si, že pokud by byl trenér mým dobrým kamarádem, ztratila bych k němu ten respekt, který k němu mám.

Zkušenost účastnic výzkumu v této oblasti jsme zkoumaly tak, že jsme jim položily následující otázku: *Máte pocit, že Váš osobní trenér rozhoduje o Vašem soukromém životě (jídlo, spánek, společenský život)?* Přibližně polovina účastnic (50 %) odpověděla, že k tomu dochází buď často (5 %), někdy (11 %) nebo občas (35 %). Mezi kolektivním a individuálním sportem neexistuje žádný rozdíl, avšak počet sportovkyň, které odpověděly, že jejich osobní trenér rozhoduje o jejich osobním životě, narůstá spolu s výkonnostní úrovní. To uvedlo téměř 60 % sportovkyň ve vrcholové skupině ve srovnání se 44 % ve výkonnostní skupině a s 33 % rekreačních sportovkyň, což ukazuje graf 26.

Je dobře známo, že se mnoho vrcholových sportovkyň za svého trenéra provdalo. Oproti tomu však existuje v mnoha zemích etický kodex pro trenéry, v němž je intimní vztah mezi trenérem a sportovkyní buď zakázán, anebo je považován za neprofesionální. Kromě toho se má často za to, že takovýto vztah má nepříznivý vliv na celý tým nebo na skupinu, za niž trenér odpovídá. Proto se doporučuje, že jestliže začíná vznikat milostný vztah, může pokračovat pouze tehdy, pokud trenér přestane být osobním trenérem dané sportovkyně, opustí klub nebo pokud si sportovkyně najde jiného trenéra. Tím se vztahy mezi trenéry a sportovkyněmi dostávají do téže kategorie jako vztahy mezi lékařem a pacientkou a napomáhají mezi nimi udržet profesionální odstup.

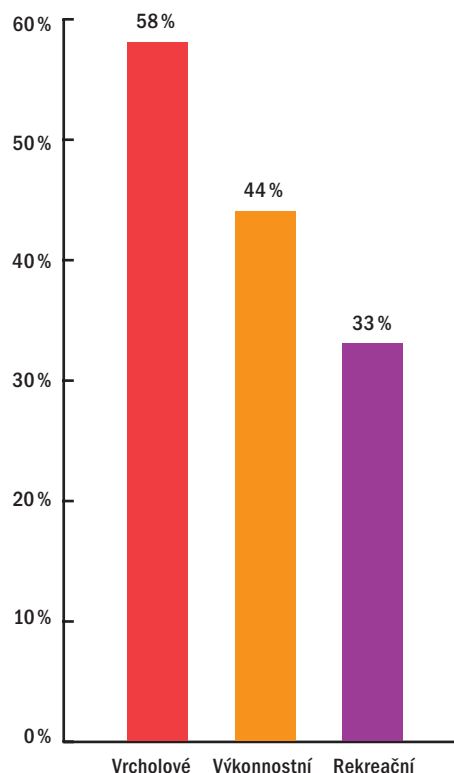
Není neobvyklé, že se v takovýchto vztazích setkáme s tím, že je mezi sportovkyní a trenérem velký věkový rozdíl a trenér již bývá často ženatý. To může být spolu s mocí trenéra pro mladou sportovkyni vysokým stresovým faktorem a může to na ni mít velice nepříznivý dopad. Nadto to může být i protizákonné. Jak si ukážeme v následující kapitole, může to být rovněž považováno za sexuální obtěžování nebo za zneužívání.

Účastnicím výzkumu jsme nepoložily přímou otázku, zda ony samy mají intimní poměr se svým trenérem, ale zeptaly jsme se jich na následující: *Máte mezi svými známými nebo přáteli nějakou sportovkyni, která měla nebo má intimní poměr se svým trenérem?*

Poté jsme položily tuto otázku: *Slyšela jste někdy drby a fámy o intimním poměru mezi sportovkyní a jejím trenérem?*

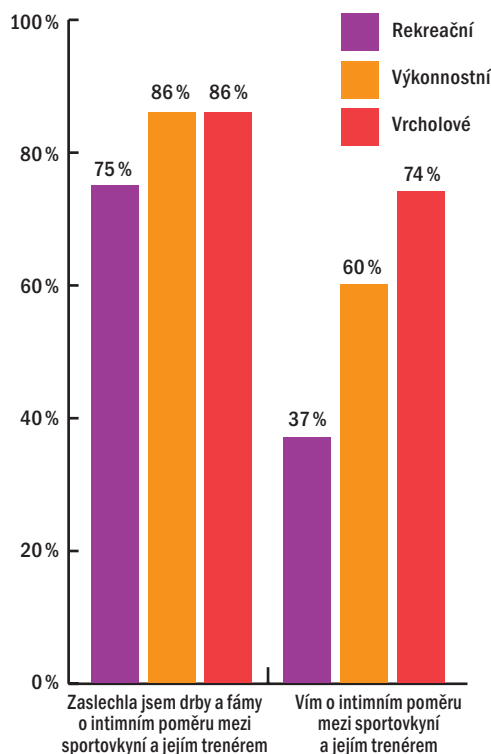
Celých 60 % účastnic výzkumu o takovémto poměru ví a 82 % o něm slyšelo drby a fámy. Toto číslo je překvapivě vysoké, ale vzhledem k tomu, že se nám nepodařilo nalézt žádné další studie, v nichž se sportovkyním kladl tento typ otázky, nemůžeme vědět, zda jsou tyto počty výrazně vyšší než v jiných zemích či v jiných segmentech české populace. Jedna sportovkyně věděla o dvou trenérech, kteří mají se svými sportovkyněmi intimní poměr. Řekla k tomu následující: *„Je mu 35 let a v současnosti žije s jednou ze svých sportovkyň, které je 17. Tenhle muž měl jenom své sportovkyně a neměl jiné vztahy než se ženami, které trénoval.“*

Graf 26: Zkušenost s tím, že osobní trenér rozhoduje o osobním životě sportovkyň, a výkonnostní skupiny

Graf 27 však ukazuje, že v těchto datech existují mezi výkonnostními skupinami výrazné rozdíly. Celkem 74% vrcholových sportovkyň ve srovnání s 60% výkonnostních a 38% rekreačních odpovědělo, že o intimním poměru mezi trenérem a sportovkyní ví. Ve vrcholové skupině zaslechlo drby a fámy dokonce 86% sportovkyň. Lze se domnívat, že rozdíly mezi těmito třemi skupinami ve znalosti tohoto tématu jsou způsobeny tím, že vrcholové sportovkyně tráví společně mnohem více času na cestách, na soustředění a na závodech nežli ostatní dvě skupiny, a mají proto možnost sledovat trenéry za jiných okolností než pouze při tréninku, nadto se sportovkyně někdy vzájemně velmi dobře poznají, a dokonce se stanou velice dobrými kamarádkami se sportovkyněmi, s nimiž trénují nebo proti nimž závodí. Poslední faktor může rovněž vysvětlovat to, proč nacházíme rozdíly mezi ženami věnujícími se individuálnímu sportu a ženami zabývajícími se kolektivním sportem. O intimním poměru mezi trenérem a sportovkyní ví více sportovkyň věnujících se kolektivnímu sportu nežli sportu individuálnímu (65%) a rovněž jich více o takovémto poměru slyšelo drby a fámy (87%). To ukazuje graf 28.

Graf 27: Intimní vztah mezi sportovkyní a trenérem podle výkonnostních skupin

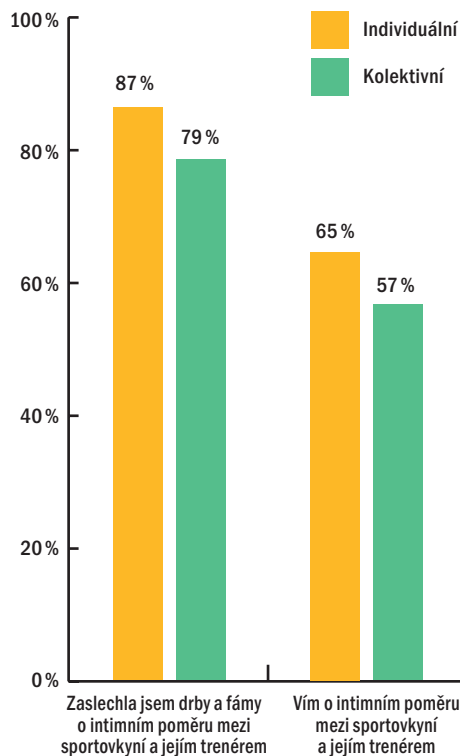

Doporučení

Vytvořit akční plán, který bude řešit nízké zastoupení žen v České republice ve funkci trenérky, např.:

- zvýšit počet sportovkyň, které trénují ženy;
- odměňovat trenérky, jichž si sportovkyně nejvíce cení;
- zavést programy, v jejichž rámci bude zkušenější trenér či trenérka zaučovat budoucí trenérku a pracovat s ní;
- v době tréninků a závodů hradit trenérkám hlídání dětí;
- poskytovat osvětu o rovnosti pohlaví a problematice relevantní pro sportovkyně;
- zajistit, aby se v souladu se strategií EU ve všech školicích kurzech pro trenéry a trenérky probírala problematika pohlaví;
- přijmout jasná a přísná nařízení zakazující intimní poměr mezi trenérem a sportovkyní, jak to již učinila Velká Británie, Austrálie, Kanada a mnohé další vyspělé sportovní země.

Graf 28: Intimní vztah mezi trenérem a sportovkyní podle rozdělení sportu

Bezpečnost a zkušenost se sexuálním obtěžováním

Bezpečnost

Pro to, aby sportovkyně mohly podávat dobré výkony a těšit se z tréninku i ze závodů, je důležité, aby se cítily jistě a bezpečně. Položily jsme jim tudíž na toto téma několik otázek. První byla formulována následovně: *Jak bezpečně byste se cítila, pokud byste byla sama se svým osobním trenérem nebo členem realizačního týmu např. v autě nebo v pokoji?* Celkem 88 % sportovkyň odpovědělo, že by se cítilo velmi bezpečně nebo bezpečně, a 12 % mělo pocit, že by se necítilo bezpečně nebo velmi bezpečně. Nejméně bezpečně by se cítila skupina rekreačních sportovkyň (80 %) a nejbezpečněji skupina vrcholových sportovkyň (95 %). Mezi ženami věnujícími se individuálnímu a kolektivnímu sportu zde však nebyl žádný rozdíl.

Sportovkyně byly požádány, aby se v odpovědích na následující otázky zamyslely nad svou

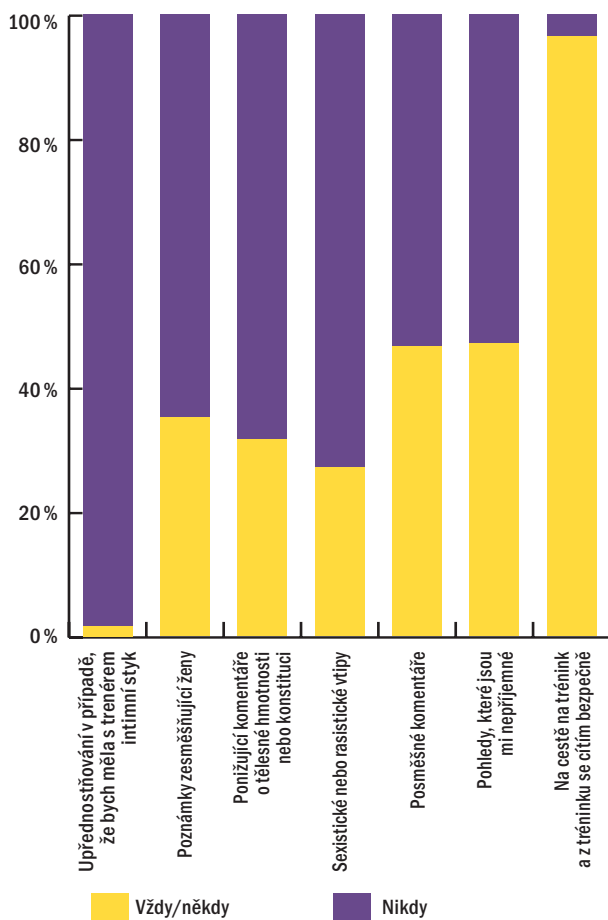
stávající situací. Výsledky podává graf 29, který ukazuje procento sportovkyň, které na následující otázky odpověděly vždy/někdy nebo nikdy:

- Jako žena se cítím bezpečně při cestě na trénink i z tréninku*
- Cítíte se někdy nepříjemně ze způsobu, jakým se na Vás dívá Váš trenér, jiný sportovec, člen realizačního týmu?*
- Dělá někdy Váš trenér nebo člen realizačního týmu ponižující poznámky o Vás nebo jiných lidech?*
- Dělá Váš trenér někdy komentáře nebo vtipy se sexuálním nebo rasistickým kontextem o Vás nebo o jiných lidech?*
- Dělá Váš trenér někdy ponižující komentáře o Vaší tělesné konstituci nebo o Vaší tělesné hmotnosti?*

- f) Používá někdy Váš trenér poznámky zesměšňující ženskost k popichování nebo k motivování k „vyššímu“ výkonu?
- g) Navrhl Vám kdykoliv trenér/trenérka, že Vás bude preferovat (např. že Vás zařadí do týmu) v případě, že s ním/ s ní budete mít intimní styk?

Graf 29 ukazuje, že mezi negativní situace, s nimiž se sportovkyně setkávají nejčastěji, náleží, že se cítí někdy nepříjemně ze způsobu, jakým se na ně dívá jejich trenér, jiný sportovec, člen realizačního týmu a že jejich trenér nebo člen realizačního týmu dělá ponižující poznámky. S těmito situacemi se setkává téměř polovina účastnic (47 %). Oproti tomu se účastnice cítí bezpečně na cestě

Graf 29: Zkušenosti sportovkyň týkající se bezpečnosti

na trénink a z tréninku (97 %) a 2 % se setkala s tím, že je trenér bude preferovat (např. že je zařadí do týmu) v případě, že s ním/s ní budou mít intimní styk. Podíváme-li se na graf a na to, jak často situace uvedené pod body b), c), d), e) a f) nastávají, zjistíme, že obtěžování se v této kultuře sportu zdá vyskytovat poměrně často.

Dále nás rovněž zajímalo, zda existují rozdíly mezi sportovkyněmi v jednotlivých výkonnostních skupinách. S rozdíly jsme se setkaly ve dvou situacích. Celkem 61 % rekreačních sportovkyň se setkalo s tím, že se cítí někdy nepříjemně ze způsobu, jakým se na ně dívá jejich trenér, jiný sportovec, člen realizačního týmu, v porovnání s 53 % vrcholových sportovkyň a 43 % výkonnostních sportovkyň. Pokud jde o situaci, kdy Váš trenér někdy dělá ponižující komentáře o Vaší tělesné konstituci nebo o Vaší tělesné hmotnosti, existuje zde systematický vztah mezi výkonnostní úrovní a sportovkyněmi, jež se s touto situací setkaly: u této otázky označilo „vždy“ nebo „někdy“ 39 % vrcholových sportovkyň, 29 % výkonnostních a 22 % rekreačních. Když jsme prováděly analýzu dat, abychom zjistily, zda je zde jakýkoli rozdíl mezi individuálním a kolektivním sportem, ukázalo se, že s ponižujícími komentáři se setkávají více ženy věnující se kolektivnímu sportu (52 %) nežli sportu individuálnímu (44 %).

Totéž platí i pro sportovkyně, jež se setkaly s poznámkami zesměšňujícími ženskost. S nimi přicházejí do styku spíše ženy věnující se kolektivnímu sportu (46 %) než individuálnímu (28 %). V ostatních uvedených situacích nebyly mezi individuálním a kolektivním sportem zaznamenány žádné rozdíly.

Obtěžování

V literatuře se uvádějí čtyři typy obtěžování/zneužívání. Patří mezi ně fyzické, emoční a sexuální obtěžování a zanedbávání. Tyto jednotlivé typy obtěžování mohou nastat jednotlivě nebo v kombinaci. Ve sportu je jednak důležité zjistit, k jakému typu obtěžování dochází, a jednak každému typu obtěžování předcházet. Tím se sice nebudeme v této zprávě

zabývat, avšak měly bychom zdůraznit, že obtěžování je spjato s etickými a kulturními normami a s tím, jaký k sobě mají osoby v daném prostředí vztah. V této studii jsme položily tři otázky posuzující zkušenost sportovkyň se sexuálním obtěžováním, z nichž pouze jedna se týkala jejich zkušenosti s fyzickým obtěžováním. Tato poslední otázka byla formulována následovně: *Stalo se Vám někdy, že Vás trenér, učitel nebo člen realizačního týmu udeřil do tváře nebo hlavy?* Celkem 53 sportovkyň (9 %) odpovědělo na tuto otázku „ano“. To, že je někdo udeřen, se stává zpravidla více vrcholovým sportovkyním (11 %) ve srovnání s výkonnostními (9 %) a rekreačními (6 %). V této oblasti se však nesetkáváme s výraznými rozdíly mezi ženami věnujícími se individuálnímu a kolektivnímu sportu.

Termín sexuální obtěžování lze obtížně vymezit, a tudíž i posoudit. Proto si zasluhuje jisté objasnění. V mnoha západních zemích, jako jsou USA, Kanada nebo Norsko, je sexuální obtěžování vymezeno v Zákoníku práce nebo v zákoně o rovnosti práv jakožto protizákonné jednání. Tyto zákony se mohou, ale nemusejí vztahovat i na sportovní organizace. V České republice je sexuální obtěžování vymezeno v platném znění Zákoníku práce, jež nabylo účinnosti 1. března 2004. Sexuální obtěžování je zde definováno následovně:

Jednání sexuální povahy v jakékoliv formě, které je dotčeným zaměstnancem oprávněně vnímáno jako nevídané, nevhodné nebo urážlivé a jehož záměr nebo důsledek vede ke snížení důstojnosti fyzické osoby nebo k vytváření nepřátelského, ponižujícího nebo zneklidňujícího prostředí na pracovišti nebo které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí, které ovlivní výkon práv a povinností vyplývajících z pracovněprávních vztahů.¹⁴

Pro všechny definice je klíčové, že se jedná o nevídanou sexuální pozornost. Je důležité

si uvědomit, že pokud má být sexuální pozornost vymezena jako sexuální obtěžování, musí být vnímána jako nevídaná či ohrožující, nepříjemná, urážlivá nebo nevhodná. Z toho vyplývá i tzv. genderové obtěžování, jako jsou obecné sexistické poznámky a chování, jehož cílem není navození intimního vztahu, nýbrž vyjádření urážlivého, ponižujícího či sexistického postoje k ženám a rovněž svádění, které je nevídané nebo nevhodné, a urážlivé sexuální návrhy obsahující osobní prvek. To vše je definováno jako sexuální obtěžování. To může být jak verbální, tak neverbální a často nastává na pracovištích, kde převažují muži a ve vztazích, kdy má jeden člověk nad druhým moc, např. ve vztahu mezi profesorem a studentkou či mezi trenérem a sportovkyní. Jedním příkladem evropské definice sexuálního obtěžování týkajícího se sportovní organizace je vymezení od Nizozemského olympijského výboru a Sportovní konfederace (1997). V etickém kodexu, který přijala, se uvádí následující:

„Sexuálním obtěžováním“ se míní jakákoli forma jednání či náznaku sexuální povahy ve verbální, neverbální či fyzické podobě, ať již úmyslné, nebo nikoli, které osoba, vůči níž je namířeno, považuje za nevídané či vynucené.“

Mezi příklady chování, na které se tato definice vztahuje, náleží následující:

- posměšné či ponižující vtipy a poznámky sexuální povahy;
- neverbální chování, jako je pískání, sexuální či žádostivé pohledy;
- nevídané sexuální poznámky týkající se těla, oděvu nebo osobního života dané osoby;
- nevídané telefonické hovory nebo dopisy se sexuálním obsahem;
- ukazování nebo předávání obrázků či předmětů s nevídaným sexuálním obsahem;
- posměch či sexistické vtipy o ženách obecně;
- opakované nevídané sexuální návrhy nebo nabídky týkající se jednání sexuální povahy;
- nevídané dotyky sexuální povahy:
 - štípání
 - pokus o polibek
 - nevídané tisknutí se k tělu
 - tělesný kontakt;

¹⁴ [http://www.justice.ie/80256E010039C5AF/vWeb/f1JUSQ63RJYB-en/\\$File/SexualHrrsmtRpt.pdf](http://www.justice.ie/80256E010039C5AF/vWeb/f1JUSQ63RJYB-en/$File/SexualHrrsmtRpt.pdf)

- vynucený pohlavní styk;
- pokus o znásilnění nebo znásilnění.

Výzkum¹⁵ ukazuje, že sexuální obtěžování může mít na sportovkyni závažný dopad. I lehčí formy sexuálního obtěžování mohou mít ničivé důsledky, mezi něž náleží:

- snížená schopnost soustředění;
- nespavost;
- deprese;
- nižší ambice a sebedůvěra;
- špatný výkon v práci či ve sportu;
- nemocnost v práci nebo ve sportu;
- negativní dopad na rodinný život a rodičovství;
- přetrvávající pocity studu a viny;
- snížený sportovní výkon;
- úplné upuštění od sportu a společenských aktivit.

Sexuální obtěžování se též liší mezi jednotlivými kulturami a prostředím, jelikož je spjato s rolí mužů a žen ve společnosti.¹⁶ Na základě toho, co zde bylo řečeno, by měl být rozdíl mezi flirtováním a sexuálním obtěžováním jasný. Flirtování lze považovat za verbální či neverbální sdělení zpravidla od známé osoby, při němž se cítíme dobře. Obě flirtující osoby se rovněž vzájemně respektují a existuje mezi nimi určitý vztah. U sexuálního obtěžování však vzájemnost chybí: sportovkyně jej rozhodně považuje za nevídané chování.

¹⁵ Fasting, K., Brackenridge, C. a Walseth, K.: *Consequences of Sexual Harassment in Sport*. The Journal of Sexual Aggression, 8, č. 2, 2002, s. 37-48.

¹⁶ O'Donohue, W. (ed.): *Sexual Harassment. Theory, Research, and Treatment*. Boston, Allyn & Bacon 1997.

¹⁷ Tyto tři formy sexuálního obtěžování jsme zvolily proto, že právě ty se objevovaly nejčastěji v norské studii zkoumající vrcholové sportovkyně, viz Fasting, K., Brackenridge, C. a Sundgot-Borgen, J.: *Females, Elite Sports and Sexual Harassment*. Oslo, Norský olympijský výbor a Sportovní konfederace a norské ministerstvo kultury, 2000.

¹⁸ V norské studii bylo sexuální obtěžování posuzováno pomocí jedenácti otázek. Se sexuálním obtěžováním posuzovaným v těchto jedenácti otázkách se setkalo celkem 51% sportovkyň. Zaměříme-li se pouze na tytéž tři otázky, které byly použity v naší české studii, vychází procento norských žen na 36 %.

¹⁹ Fasting, K., Brackenridge, C. a Sundgot-Borgen, J.: *Prevalence of Sexual Harassment among Norwegian Female Elite Athlete in Relation to Sport Type*. International Review for the Sociology of Sport, 39, č. 4, 2004, s. 373-386.

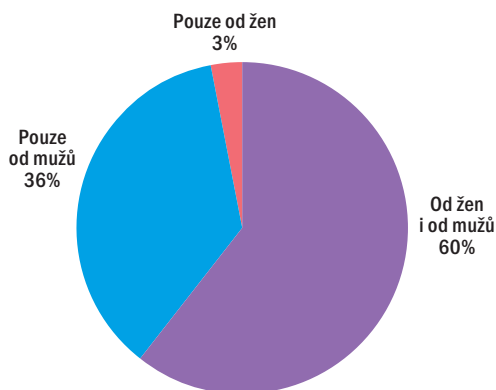
Sexuální obtěžování může mít závažné dopady. Když jsme v naší studii zkoumaly zkušenost účastnic v této oblasti, koncepci *sexuálního obtěžování* jsme nepoužily. Namísto toho jsme sportovkyním položily otázku, zda se někdy setkaly s určitými situacemi popsány následovně:

- Nežádoucí fyzický kontakt (např. líbání proti Vaší vůli, objímání, štípání atd.)*
- Opakované nevhodné komentáře se sexuálním podtextem, poznámky a vtipy o Vašem oblečení, tělesné konstituci, soukromém životě atd.*
- Posměch kvůli Vašemu sportovnímu výkonu i k Vám jako sportovkyni kvůli Vašemu pohlaví¹⁷*

U každé z těchto otázek byly účastnice výzkumu požádány, aby zaškrtnly, jestli se s uvedeným chováním setkaly u trenéra či u trenérky, sportovce nebo sportovkyně, člena či členky realizačního týmu, učitele nebo učitelky, studentů či studentek, člena nebo členky rodiny nebo u jiných mužů či žen mimo sport. *Zkušenost se sexuálním obtěžováním* zde znamená, že daná sportovkyně zaškrtnla jednu či více forem sexuálního obtěžování, neuvádí se zde ovšem závažnost, četnost nebo celkový počet takovýchto zkušeností.

Určitou formu sexuálního obtěžování zažilo celých 72 % účastnic tohoto výzkumu. Toto číslo je velmi vysoké, ale lze jej obtížně srovnávat s jinými studii, poněvadž sexuální obtěžování se často posuzuje různě. Tytéž otázky však byly před několika lety položeny i ve studii zkoumající norské vrcholové sportovkyně a procento ekvivalentních odpovědí tam bylo mnohem nižší, a to 36%.¹⁸ České sportovní organizace se budou bezesporu muset zabývat tím, jak tyto výsledky vysvětlit i jaká do budoucna zvolit *preventivní opatření*. Klíčovým slovem je zde *osvěta trenérů, členů realizačního týmu i samotných sportovkyň*. Jako příklad toho, s čím se sportovkyně mohou setkat, uvádíme, co nám Radka řekla o zkušenosti s trenérem, kterého v minulosti měla:

Graf 30: Zkušenost se sexuálním obtěžováním od žen a od mužů

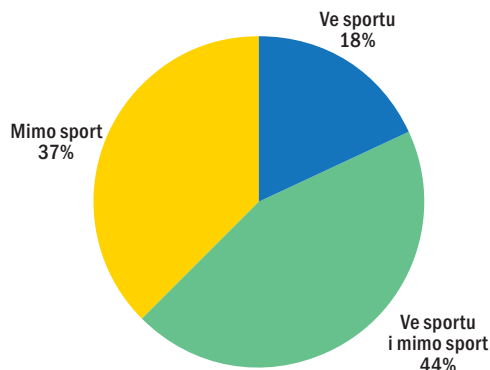
...jak šel čas, začal se mnou jednat tak, jako bych byla jeho majetek... Také mi říkal, že bych měla zhubnout a co bych měla, anebo neměla jíst. A pak se mě pochopitelně taky pokusil svést, stejně jako se pokusil svést i mnoho dalších žen. Byl ženatý a já s ním nechtěla mít žádný vztah. Když jsem mu řekla ne, ranila jsem jeho mužskou pýchu, možná i proto, že byl taky hodně bohatý. Komunikace mezi námi se zhoršovala a ve finále jsme spolu nemohli nadále pracovat.

Ve většině studií je tím, kdo obtěžuje, muž. To platí i v naší studii, ale zjistily jsme, že existuje i poměrně mnoho žen, které obtěžují: se sexuálním obtěžováním ze strany mužů se setkalo 69 % účastnic výzkumu (402 sportovkyň) a ze strany žen 28 % účastnic (162 sportovkyň).

Téměř dvě třetiny žen, jež byly obtěžovány, se setkaly se sexuálním obtěžováním jak od žen, tak od mužů, pouze 3 % se s ním setkala jen od žen, avšak 36 % jej zažilo pouze od mužů. To ukazuje graf 30.

Dále jsme zkoumaly zkušenost se sexuálním obtěžováním ve vztahu k věku, výkonnostní skupině, rozdělení sportu a časovému objemu tréninku a nenalezly jsme mezi těmito jednotlivými podskupinami účastnic žádné rozdíly. Mohli bychom se domnívat, že čím starší jsme, tím více sexuálního obtěžování zažijeme už jen na základě

Graf 31: Zkušenost se sexuálním obtěžováním od osob ve sportu a mimo sport

toho, že jsme na světě déle. Zdá se však, že tomu tak není, a totéž zjistila i norská studie zkoumající vrcholové sportovkyně. Lze to vysvětlit různým způsobem. Jedním vysvětlením je to, že sexuální obtěžování je tak běžné, že s tím, jak stárneme, tyto typy chování jednoduše ani nevnímáme jako „nevítané“. To znamená, že se hranice vhodného chování posunují s tím, jak sportovkyně stárnou, a pravděpodobně také s tím, jak se socializují do určitého sportovního prostředí. Zcela odlišným vysvětlením může být to, že jak stárneme, stáváme se při vyhýbání se těmito situacím čím dál obratnějšími a možná na ně i účinněji reagujeme, takže se znovu neopakují.

Bylo by rovněž možné očekávat, že sportovkyně věnující se individuálnímu sportu se budou s obtěžováním setkávat více nežli ty, které se věnují sportu kolektivnímu, protože pro členy realizačního týmu a další lidi je snazší, aby byli se sportovkyní zabývající se individuálním sportem o samotě. Jak už jsme však uvedly, toto neplatí. Druh sportu, jemuž se daná osoba věnuje, tudíž sexuální obtěžování nepředurčuje. Totéž zjištění přinesla rovněž již uváděná norská studie.¹⁹

Dále nás zajímalo, zda se lišila zkušenost sportovkyň se sexuálním obtěžováním od někoho ve sportu ve srovnání s někým mimo sport. V následujících grafech a tabulkách znamená výraz „ve sportu“ to, že účastnice zaškrtnuly jednu či více forem obtěžování buď od trenéra, sportovce či člena realizačního týmu. „Mimo sport“ oproti tomu

znamená, že zaškrtyly buď učitele, studenta, člena rodiny nebo jinou osobu mimo sport. Analýza ukazuje, že 45 % všech sportovkyň se se sexuálním obtěžováním setkalo od někoho ve sportu a 58 % jej zažilo od někoho mimo sport. U žen, které se setkaly se sexuálním obtěžováním mimo sport, tvoří nejpočetnější skupinu kategorie „někdo jiný“, což může být obtěžování na ulici či při činnosti ve volném čase nebo v jiných institucích apod. V grafu 31 uvádíme distribuci nové proměnné, kterou jsme vytvořily pro sportovkyně, jež se s obtěžováním setkaly. Tento graf ukazuje, že většina sportovkyň byla obtěžována někým jak mimo sport, tak ve sportu (44 %); 18 % žen, které byly obtěžovány, zažilo sexuální obtěžování pouze od osob ve sportu a 37 % žen pouze od osob mimo sport.

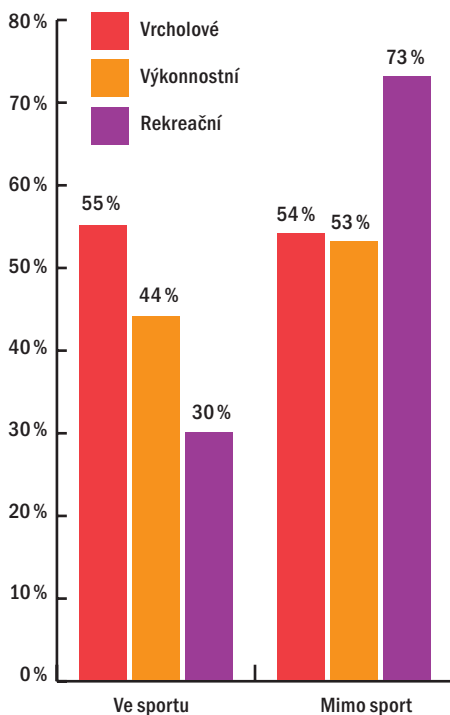
V následujících grafech udáváme rozdíly mezi sexuálním obtěžováním ve sportu a mimo sport. Jak již bylo řečeno, zkušenost se sexuálním obtěžováním se neliší ani ve vztahu k věku, ani k rozdělení sportu. Odlišnosti však existují u výkonnostní

úrovně, což dokládá graf 32. Pravděpodobnost, že bude žena obtěžována od někoho ve sportu, se zvyšuje spolu s výkonnostní úrovní, u rekreačních sportovkyň činí 33 % a u vrcholových sportovkyň již 55 %. Ovšem pravděpodobnost, že žena bude obtěžována někým mimo sport, je mnohem vyšší, pokud žena náleží do skupiny rekreačních sportovkyň (73 %), v porovnání se ženami, které se sportu věnují závodně.

Totéž zjistíme i tehdy, podíváme-li se na sportovkyně, které jsou sexuálně obtěžovány muži a ženami, samostatně: pokud jde o ženy, jež jsou obtěžovány někým ve sportu, jsou nejvíce obtěžovány vrcholové sportovkyně. Pokud jde o obtěžování od někoho mimo sport, setkává se s obtěžováním častěji skupina rekreačních sportovkyň nežli dvě zbývající výkonnostní skupiny. Tyto výsledky naznačují, že skutečnost, že je žena závodní sportovkyní, ji může ve srovnání s rekreačními sportovkyněmi chránit před obtěžováním od někoho mimo sport. Nejvyššímu riziku být obtěžovány od někoho ve sportu však čelí ty nejlepší sportovkyně. Ty také tráví sportem nejvíce času. V souladu s tím také zjišťujeme, že sportovkyně, jež tráví tréninkem nejvíce času (20 a více hodin týdně), jsou také nejvíce obtěžovány od někoho ve sportu (53 %). To ukazuje graf 33.

Ženy, které tráví sportem nejméně času, jsou od někoho ve sportu také nejméně obtěžovány. Opačné výsledky však získáme, zaměříme-li se na ženy, které obtěžoval někdo mimo sport. Procento sportovkyň, které trénují méně než 20 hodin týdně a jež byly obtěžovány od někoho mimo sport, je mnohem vyšší (66 a 62 %) v porovnání s ekvivalentními kategoriemi ve dvou skupinách sportovkyň, které závodí (32 a 48 %); tatáž tendence platí jak pro obtěžování od žen, tak i od mužů. Z toho vyplývá, že ženy, jež tráví sportem mnoho času, nejsou vysokou rizikovou skupinou co do obtěžování od někoho mimo sport. Hlavní riziko pro ně představuje někdo ve sportu. To lze opět vysvětlit tím, že pokud žena tráví hodně času v prostředí, kde k obtěžování dochází, zvyšuje se pravděpodobnost, že bude obtěžována, s časem stráveným v tomto prostředí. Před situacemi, kdy může

Graf 32: Sexuální obtěžování ve sportu a mimo sport a výkonnostní skupiny

k obtěžování dojít, může ženu ochránit to, že má mimo sportovní prostředí velkou sebeúctu, kterou má mnoho vrcholových sportovkyň.

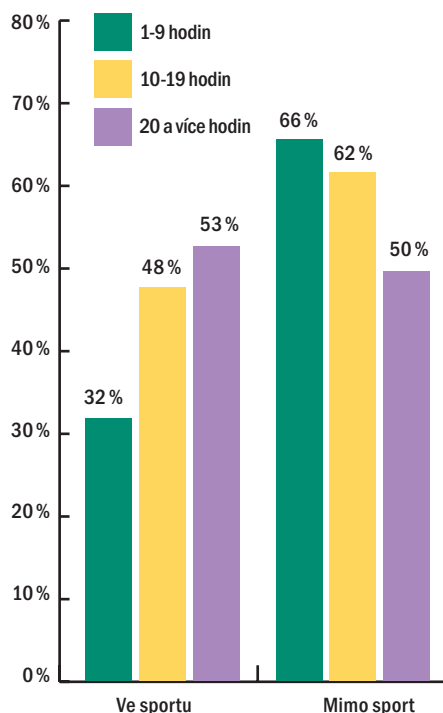
Podíváme-li se na sportovkyně, které obtěžoval jiný sportovec, zjistíme, že ve sportu zažilo 30 % sportovkyň sexuální obtěžování od jiného sportovce, 27 % od trenéra a 9 % od jednoho nebo více manažerů. Mimo sport zažilo 26 % sportovkyň sexuální obtěžování od jiného studenta, 17 % od učitele, 13 % od člena rodiny a 39 % od jiných osob mimo sport. Podíváme-li se na jednotlivé výkonnostní skupiny, zjistíme výsledky, jež jsou v souladu s tím, co již bylo uvedeno o zkušenosti účastnic výzkumu se sexuálním obtěžováním od někoho ve sportu a mimo sport. To lze vidět v grafu 34. Se sexuálním obtěžováním od trenéra a jiného sportovce se setkala více vrcholových sportovkyň. Opak je pravdou pro sportovkyně, které byly obtěžovány učitelem nebo studentem. Zde se s obtěžováním setkaly více rekreační sportovkyně nežli vrcholová či výkonnostní skupina. Nejvyšší procento uvedené v grafu 34 nacházíme u vrcholových sportovkyň, jež byly obtěžovány jiným sportovcem (38 %), a dále u rekreačních sportovkyň obtěžovaných studentem (33 %).

Jak již bylo uvedeno dříve, posuzovaly jsme sexuální obtěžování pomocí tří otázek. Tabulka 13 ukazuje, že typem obtěžování, s nímž se sportovkyně setkaly nejčastěji, jsou *opakované nevhodné komentáře se sexuálním podtextem, poznámky a vtipy o Vašem oblečení, tělesné konstituci, soukromém životě atd.* (58 %). To dokládá Martina, když hovoří o trenérovi, kterého měla, když jí bylo 14 nebo 15 let:

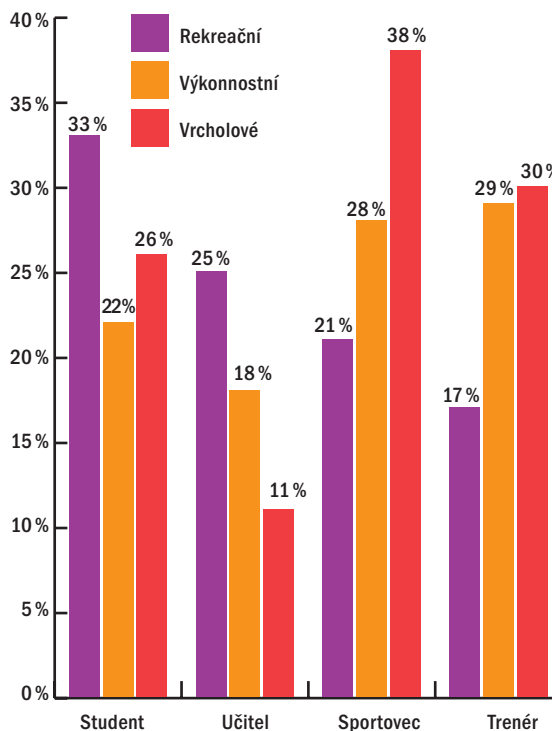
Při závodech a trénincích mě provokoval štípáním a verbálními komentáři. Zašlo to příliš daleko a bylo to nepříjemné. Dělal si třeba legraci z mého jména a pak také začal mluvit dost hrubě.

Celkem 31 % žen se setkalo s posměchem kvůli svému sportovnímu výkonu i kvůli svému pohlaví a 37 % sportovkyň s nežádoucím fyzickým kontaktem (např. líbání proti Vaší vůli, objímání, štípání atd.). Simona, jedna z vrcholových sportovkyň,

Graf 33: Zkušenost se sexuálním obtěžováním ve sportu a mimo sport a doba strávená týdně tréninkem

Graf 34: Zkušenost se sexuálním obtěžováním od různých osob

s nimiž jsme vedly rozhovor, nám uvedla příklad této poslední kategorie:

Docela často se setkáte s tím, že někdo někoho obejmě, ale u tohoto trenéra bylo naprosto jasné, že to mělo sexuální podtext, takže si musíte dávat pozor, abyste si ho udrželi od těla. Bylo to pro mě nepříjemné... Stává se to hlavně při tréninku, kdy využije příležitosti, třeba když nějaká žena přijde na trénink, a on ji obejmě a řekne, že ji opravdu rád vidí. Ale když vás objímá, tak vám rukama přejíždí po celém těle, což je nepříjemné.

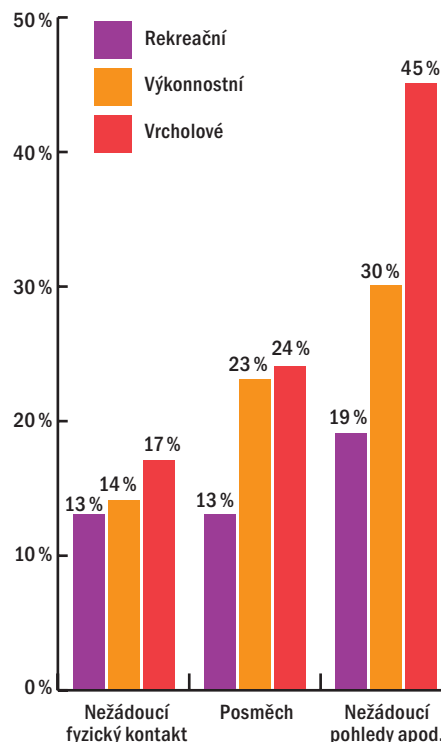
Tabulka 13 ukazuje, že totéž pořadí platí i pro tyto tři typy sexuálního obtěžování ve sportu i mimo něj. V souladu s předchozími výsledky je procento pro každý typ obtěžování mírně vyšší u žen, jež se s obtěžováním setkaly mimo sport, ve srovnání se ženami, které sexuální obtěžování zažily od někoho ve sportu.

U každé z těchto tří forem sexuálního obtěžování zjišťujeme, že počet sportovkyň, jež se s ní setkaly, se liší v závislosti na výkonnostní úrovni. To dokládají grafy 35 a 36. Se všemi formami obtěžování se ve sportu nejvíce setkaly vrcholové sportovkyně a nejméně rekreační sportovkyně. S výhradou zesměšňování to platí opačně v případě, že jsou sportovkyně obtěžovány někým mimo sport. Zde jsou nejvíce obtěžovány rekreační sportovkyně a nejméně vrcholové sportovkyně. U žen, které byly obtěžovány někým ve sportu, nacházíme nejvyšší procento ve skupině vrcholových sportovkyň, jež zažily opakované nevhodné komentáře se sexuálním podtextem, poznámky a vtipy o oblečení, tělesné konstituci, soukromém životě atd. (45 %).

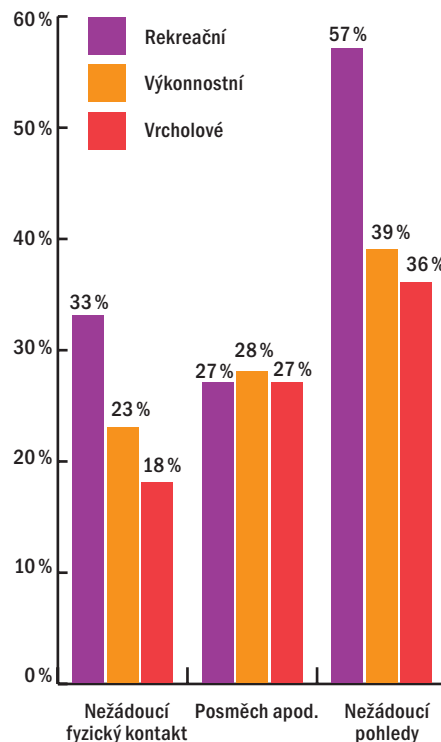
Tabulka 13: Formy sexuálního obtěžování od osob ve sportu a mimo sport

Formy sexuálního obtěžování	Ve sportu		Mimo sport		Celkem	
	N	%	N	%	N	%
Nežádoucí fyzický kontakt	79	14	132	23	175	31
Nežádoucí pohledy apod.	188	33	238	42	329	58
Posměch apod.	119	21	154	27	206	37

Graf 35: Formy sexuálního obtěžování od osob ve sportu podle výkonnostních skupin

Graf 36: Formy sexuálního obtěžování od osob mimo sport podle výkonnostních skupin

Tato kategorie získala nejvyšší počet procent i ve skupině rekreačních sportovkyň, kde ji označilo celkem 57 % žen, ovšem od někoho mimo sport.

Dále jsme porovnali sportovkyně věnující se individuálnímu sportu se sportovkyněmi provozujícími kolektivní sport. Ve srovnání s individuálním sportem se mnohem více sportovkyň věnujících se kolektivnímu sportu setkalo se zesměšňováním od někoho ve sportu (27 % oproti 17 %) či mimo sport (30 % oproti 25%). To je pravděpodobně způsobeno skutečností, že mnoho kolektivních sportů, např. lední hokej a fotbal, je historicky považováno za mužské sporty, které se pro ženy nehodí.

DOPORUČENÍ

V souladu s usnesením EU o ženách a sportu z června 2003 a doporučením z druhé světové konference Mezinárodního olympijského výboru na téma ženy a sport (Paříž, březen 2000), je klíčové vytvořit strategii pro vzdělávání a ochranu osob ve sportu před sexuálním obtěžováním, která by jim napomohla:

- uvědomit si prostřednictvím osvěty, co znamená sexuální obtěžování;
- ochránit sportovkyně a trenérky před sexuálním obtěžováním;
- ochránit trenérky před falešným obviněním ze sexuálního obtěžování;
- informovat o podezření ze sexuálního obtěžování příslušné orgány;
- mít jistotu, že jejich obavy a zprávy budou brány vážně;
- zajistit, aby trenéři či sportovci usvědčení z obtěžování byli potrestáni.

Současné a budoucí působení jako trenérka, rozhodčí a sportovní funkcionářka

Zkušenost s trenérstvím

Jak již bylo řečeno, nedostatek trenérek představuje v mnoha zemích velký problém. To platí i v České republice, kde ženy tvoří pouze 11 % všech profesionálních trenérů. V této studii však odpovědělo na otázku *Máte nějakou vlastní zkušenost jako trenér?* celkem 39 % žen „ano“. S trenérstvím mají zkušenost více starší sportovkyně než mladší. Zkušenost s trenérstvím má téměř polovina sportovkyň ve věku 22 let a více v porovnání s 29 % sportovkyň mladších 21 let. Průměrný věk sportovkyň majících zkušenost s trenérstvím činí 24 let ve srovnání s průměrným věkem 22 let u sportovkyň, jež ve funkci trenérky nikdy nepůsobily. Vzhledem k časovému objemu tréninku, jež vrcholové sportovkyně věnují svému sportu, bychom předpokládaly, že ve srovnání se zbýva-

jícími dvěma výkonnostními skupinami jich bude mít zkušenost s trenérstvím méně. Tak tomu ale není. Mezi třemi výkonnostními skupinami nejsou žádné výrazné rozdíly. Nezdá se rovněž, že by ve zkušenosti s trenérstvím hrálo roli to, zda se sportovkyně věnují individuálnímu nebo kolektivnímu sportu.

Průměrná délka zkušenosti s trenérstvím činí 3 roky a mezi jednotlivými výkonnostními skupinami nejsou žádné výrazné rozdíly. Nejdelší doba strávená ve funkci trenérky je 16 let. Největší počet žen (76) působil jako trenérka jeden rok a téměř všechny mají zkušenost s trenérstvím v individuálním sportu.

Existuje zde mnoho důvodů, proč se některé sportovkyně rozhodnou, že se trenérství věnovat nebudou, a jiné zase ano. Když jsme se Renaty zeptaly na to, co se jí na trenérství líbí, odpověděla následovně:

Líbí se mi hodně. Bohužel nemohu trávit trenérstvím tolik času, kolik bych chtěla, protože jsem vrcholová sportovkyně a sama musím hrát a trénovat. Ráda využívám v praxi to, co jsem se naučila ve škole, trenérství totiž studuji. Je dobré propojit teorii s praxí. Ráda pracuji s dětmi a také mi záleží na tom, jak si vede můj sport. V současnosti ta situace není zrovna dobrá, zejména juniorky nejsou právě na dobré úrovni. Chtěla bych proto úroveň tohoto sportu v České republice zvýšit.

trenérka, říká mi to každý a je hezké slyšet to od rodičů i z jiných klubů. A je hezké vidět a slyšet od ostatních, že mi to jde a že mě děti mají rády.

Plány do budoucna – trenérka

Když se diskutuje o tom, proč je tak málo trenérek, často se objevuje argument, že ženy nemají zájem se trenérstvím věnovat nebo že tuto práci nechtějí dělat, případně že nemají potřebné kvalifikace. Proto jsme si řekly, že by bylo zajímavé zjistit, zda účastnice výzkumu mají plány stát se trenérkou nebo v práci trenérky pokračovat. Vyšlo najevo, že překvapivě vysoký počet, více než polovina (57 %), má plány stát se v budoucnu trenérkou, což ukazuje sloupec „Celkem“ v tabulce 14. Z tohoto počtu má 57 % žen již s trenérstvím zkušenost a 43 % ještě nikdy ve funkci trenérky nepůsobilo. Oproti tomu 26 % žen, které s trenérstvím zkušenost mají, tuto práci opustilo a do budoucna již trénovat nechtějí. Z tabulky jasně vyplývá, že mnoho sportovkyň má s trenérstvím kladnou zkušenost. Jana to v rozhovoru vyjádřila následovně:

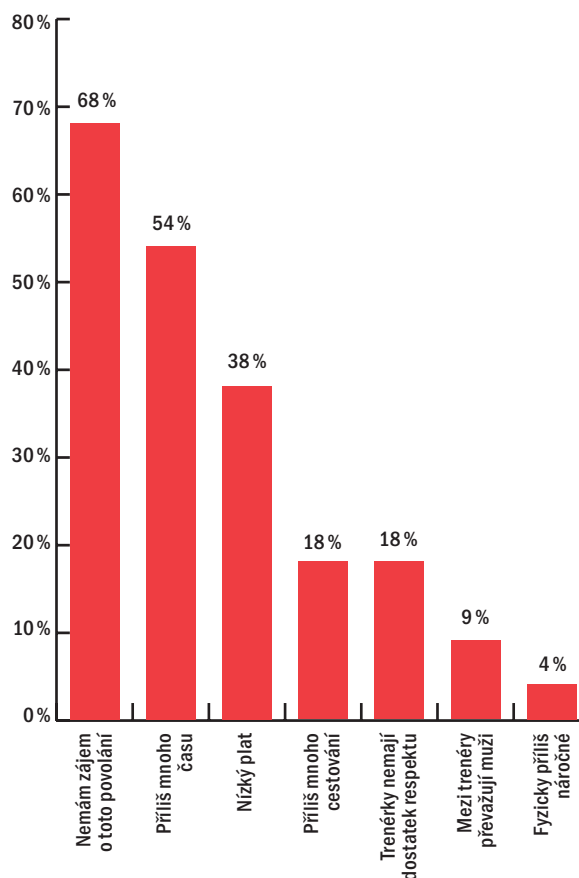
Myslím si, že je to jedna z nejlepších činností, kterým se v současnosti věnuji. Líbí se mi, když vidím, že někoho něco naučím. A domnívám se, že jsem dobrá

Tabulka 14: Zkušenost jako trenérka a plány působit v budoucnu jako trenérka

Zkušenost jako trenérka	Ano		Ne		Celkem	
Plány působit v budoucnu jako trenérka	N	%	N	%	N	%
Yes	163	57	121	43	284	57
Ne	56	26	159	74	215	43

V průměru jsou ženy, které mají plány stát se trenérkou, mladší (22 let) než ty, jež takovéto plány nemají (23 let). Největší skupinu, která chce do budoucna trénovat, tvoří ženy ve věku 21-23 let, z nichž chce ve funkci trenérky působit celkem 63 %. Tato skutečnost může rovněž vysvětlovat to, proč jsme se setkaly s tím, že trenérkou chce do budoucna být více studentek (62 %) než zaměstnaných žen (45 %). Pokud jde o plány do budoucna s trenérstvím, neexistuje zde žádný rozdíl mezi výkonnostními skupinami, ale ve funkci trenérky chce působit více sportovkyň věnujících se individuálnímu sportu (63 %) nežli kolektivnímu (50 %). Tyto výsledky dokládá

Graf 37: Důvody, proč se sportovkyně nechtějí stát trenérkami

dají, že v České republice existuje početná skupina potenciálních budoucích trenérek.

Pro úspěšný nábor více žen do trenérství je důležité zjistit důvody, proč se některé ženy trenérství věnovat nechtějí. Proto jsme tuto otázku položily těm sportovkyním, které odpověděly, že se v budoucnu trenérstvím zabývat nechtějí. Účastnice výzkumu byly požádány, aby seřadily tři hlavní důvody. Graf 37 ukazuje, že v souladu se zjištěními v jiných studiích jsou nejvýznamnějšími důvody „nemám zájem o toto povolání“ a „časově příliš náročné“. Celkem 38 % sportovkyň se však domnívá, že práce trenérky je vcelku dobře placená. Pokud jde o nedostatečné zastoupení obou pohlaví v trenérství, byly jako překážky pro ženy uváděny i důvody, jako je „příliš mnoho cestování“ a „fyzicky příliš náročné“. V této studii uvedlo „příliš mnoho cestování“ 18 % žen a „fyzicky příliš náročné“ pouze 4 % sportovkyň. Ve vztahu k pohlaví a kultuře sportu je zajímavější, že celých 18 % uvádí, že „trenérky nemají dostatek respektu“, a 9 % říká, že „mezi trenéry převažují muži“. Dále jsme analyzovaly hlavní důvody, proč se ženy v budoucnu nechtějí trenérství věnovat, ve vztahu k výkonnostním skupinám a rozdělení sportu, ale neobjevily jsme žádné rozdíly.

Jak již bylo uvedeno v 2. kapitole, pouze 21 % účastnic výzkumu má v současnosti trenérku. V rozhovorech jsme obecně hovořily o nedostatku trenérek. Když jsme se Renaty zeptaly na důvody, odpověděla následovně:

Vlastně ani nevím. Jedním důvodem může být rodina. Žena chce zůstat doma s dětmi. Dalším důvodem může být to, že trenérky společnost neuznává tolik jako trenéry. Ovšem absolventek sportovních univerzit je čím dál tím víc, takže je tu i víc trenérek, ale nikdy se nedostanou na tu nejvyšší úroveň. A to proto, že chtějí být doma s rodinou. A také chtějí spíš trénovat menší děti a tolik je nezajímá trénink starších sportovců.

K: Proč ale chtějí trenérky více než trenéři zůstat doma nebo trénovat děti?

R: Má to určitě své historické důvody: v minulosti zůstávaly ženy doma a muži

pracovali. Ale tak už tomu není, takže to možná nebude ten hlavní důvod.

Myslím si, že tu určitě působí emoce.

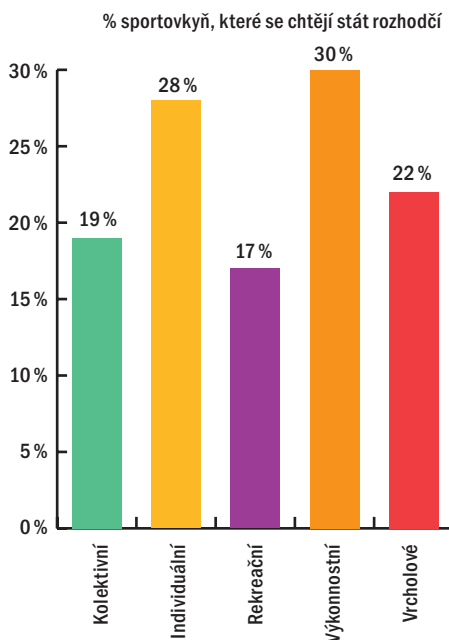
Ženy jsou emocionálnější, a proto chtějí menší děti, zatímco muži se soustředí víc na kariéru. Když trénují starší sportovce, mohou se dostat dál.

To odráží tradiční rozdělení rolí obou pohlaví, kdy muž působí ve funkci živitele a žena se stará o rodinu, ale jak sportovkyně sama uvedla, vztahy mezi pohlavími se v České republice proměňují a bude zajímavé podívat se za deset let, zda se počet trenérek výrazně zvýšil. Ani jiné země, které se léta zabývají rovnými právy pro ženy a muže mimo sport i v něm a jež se prostřednictvím různých kampaní snaží nastolit rovnováhu obou pohlaví v trenérství, jako jsou Spojené státy a mnoho evropských zemí, nebyly v tomto ohledu doposud příliš úspěšné. Hlavním důvodem zde není rodinný život, a to znamená, že se do hry dostávají i další faktory, což je částečně naznačeno i ve výše uvedené citaci, kdy sportovkyně říká, že společnost neuznává trenérky tak jako trenéry.

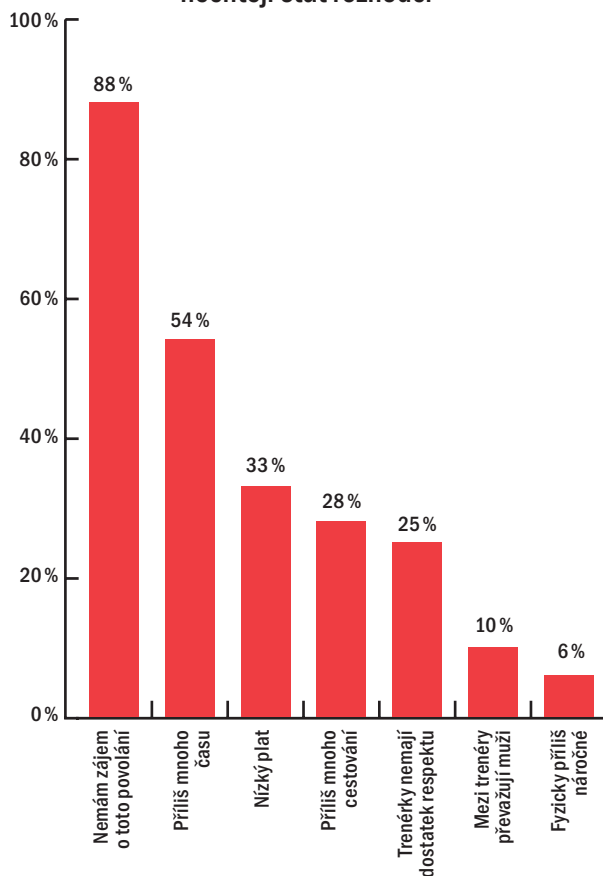
Plány do budoucna – rozhodčí

V porovnání s plány stát se trenérkou se chce v budoucnu stát rozhodčí méně sportovkyň, avšak 24 % má plány v práci rozhodčí buď pokračovat, nebo jako rozhodčí začít působit. Pokud jde o budoucí plány stát se rozhodčí, nenacházíme mezi jednotlivými věkovými skupinami žádné rozdíly, ale graf 38 ukazuje, že jak mezi výkonnostními skupinami, tak i mezi individuálním a kolektivním sportem rozdíly existují. Rozhodčí se chce do budoucna stát pouze 17 % rekreačních sportovkyň, ale přibližně celá třetina skupiny vrcholových i výkonnostních sportovkyň. Tento rozdíl není překvapivý, neboť ženy, které se sportu věnují závodně, z vlastní zkušenosti vědí, že sport nemůže bez rozhodčích existovat. Zdá se, že působení ve funkci rozhodčí v individuálním sportu je mnohem populárnější (28 %) nežli plány stát se rozhodčí

Graf 38: Plány stát se v budoucnu rozhodčí podle výkonnostních skupin a rozdělení sportu

Graf 39: Důvody, proč se sportovkyně nechtějí stát rozhodčí

v kolektivním sportu (19 %), kde tradičně výrazně převažují muži a vazby mezi nimi jsou tam velice pevné. Možná proto je ve vztahu k budoucím plánům působit jako rozhodčí vnímána kultura kolektivního sportu jako méně atraktivní. Částečně to může vysvětlovat i skutečnost, že se mnoho sportovkyň v kolektivním sportu setkává s *ponižujícími komentáři a poznámkami zesměšňujícími ženskost* a že jsou kvůli tréninku svého sportu terčem posměchu (4. kapitola). Oproti tomu může být funkce rozhodčí v kolektivním sportu ve srovnání s individuálním sportem rovněž vnímána jako složitější.

Graf 39 ukazuje, že důvody, proč se ženy nechtějí stát v budoucnu rozhodčí, jsou tytéž jako důvody, proč se nechtějí stát trenérkou. Jako třetí nejčastější důvod uvádějí sportovkyně „příliš mnoho cestování“ a jako čtvrtý „nízký plat“. Za zmínku stojí, že celá jedna čtvrtina uvádí jako důvod pro to, proč se nechce v budoucnu stát rozhodčí, že ženy ve funkci rozhodčí „nemají dostatek respektu“. To je také jediný důvod, kde mezi individuálním a kolektivním sportem nacházíme rozdíly. „Nedostatek respektu“ uvádí přibližně 31 % žen provozujících kolektivní sport ve srovnání se 17 % žen věnujících se individuálnímu sportu. To může být jedním z důvodů pro to, že rozhodčí se chce stát více sportovkyň věnujících se individuálnímu sportu nežli kolektivnímu. Pokud jde o různé důvody, proč se ženy nechtějí stát rozhodčí, neexistují mezi jednotlivými výkonnostními skupinami žádné rozdíly.

Graf 39 ukazuje, kolik sportovkyň zaškrtno jednotlivé kategorie buď jako první, druhý, anebo třetí hlavní důvod. Podíváme-li se na ženy, které uvedly daný důvod jako hlavní, pořadí důvodů se mění. Zdaleka největší skupinu tvoří „nemám zájem o toto povolání“ (273), druhým důvodem je „nedostatek respektu“ pro ženy ve funkci rozhodčí (32) a dále „časově příliš náročné“ (23).

Následující citát pochází z rozhovoru se Simonou, sportovkyní, která působí také jako rozhodčí. Reprezentuje individuální sport a dokládá

nedostatek respektu, s nímž se některé rozhodčí vzhledem ke svému pohlaví setkávají.

K: Je těžké dělat rozhodčí?

S: Ano, je to těžké. Může to být obtížné na závodech, které jsou dramatické a kde se těžko rozhoduje. To mi pak není příjemné. A může se například stát, že sportovci mají svůj názor na to, že je ve funkci rozhodčího žena, nebo k tomu mají dokonce poznámky, že není dobrou rozhodčí. Rozhodčími jsou většinou muži, protože i trenéry jsou více muži. Je to přirozený další krok ve sportu. Teď se ale děje to, že když je zápas žen, je na něm ve funkci rozhodčího více žen – ale taky když jsem já rozhodčí na závodě, kde jsou starší muži (okolo čtyřicítky), kteří tento sport dělají jako koníček, ale doposud závodí a jsou sami rozhodčími. A když jsem tedy na takovémto závodě rozhodčí já, mají poznámky, že když jsem mladá, a navíc žena, nemůžu vše sledovat tak dobře jako muž.

K: Proč to ale říkají ve vztahu k Vám jako ženě?

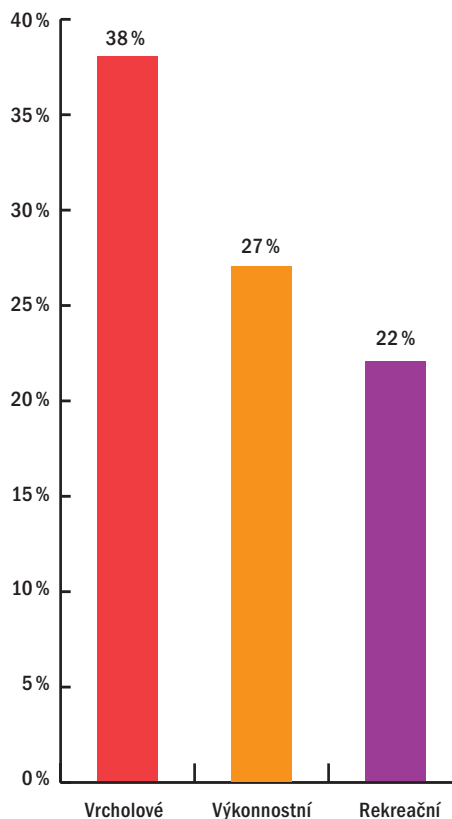
S: Nevím... Opět je to dáno vzděláním a tradicí. Mladší muži by takovéhle poznámky neměli, ale starší muži jsou zvyklí na to, že mají ve společnosti autoritu.

Plány do budoucna – sportovní funkcionářka

Ve srovnání s muži je v České republice jen málo žen, které pracují jako sportovní funkcionářky. Za 105 let působení Českého olympijského výboru byly členkami výkonného výboru pouze tři ženy, vždy ne více než jedna současně. V roce 1996 stanovil Mezinárodní olympijský výbor cíle pro národní olympijské výbory a mezinárodní federace, aby do 31. prosince 2005 alespoň 20 % jejich členů v řídicích funkcích tvořily ženy. Tohoto cíle lze v České republice dosáhnout jen stěží, neboť v současnosti je členkou výkonného výboru národního olympijského výboru pouze jedna žena. Zastoupení žen ve vedení sportu

je zpravidla velice nízké a obráží zastoupení žen v politice (1. kapitola). Ženy tvoří pouze 8 % (33 žen) všech členů výkonných výborů v českých sportovních federacích, z čehož jen 2 (4 %) jsou ve funkci předsedkyně. Když jsme se však sportovkyně zeptaly na jejich plány stát se v budoucnu sportovní funkcionářkou, celých 30 % odpovědělo „ano“. V plánech stát se sportovní funkcionářkou jsme nezjistily mezi věkovými skupinami ani individuálním a kolektivním sportem žádné rozdíly. Výsledky však ukazují, že počet žen, které se chtějí stát sportovní funkcionářkou, narůstá spolu s výkonnostní úrovní, což ukazuje graf 40. Takovéto plány má celkem 38 % vrcholových sportovkyně v porovnání s pouhými 22 % rekreačních sportovkyně. Důvodem pro tento rozdíl mezi výkonnostními skupinami může být to, že vrcholové sportovkyně chtějí poté, co ukončí svou sportovní kariéru, svému sportu něco „vrátit“. Jedním způsobem, jak to udělat, je pracovat jako

Graf 40: Plány stát se v budoucnu sportovní funkcionářkou podle výkonnostních skupin

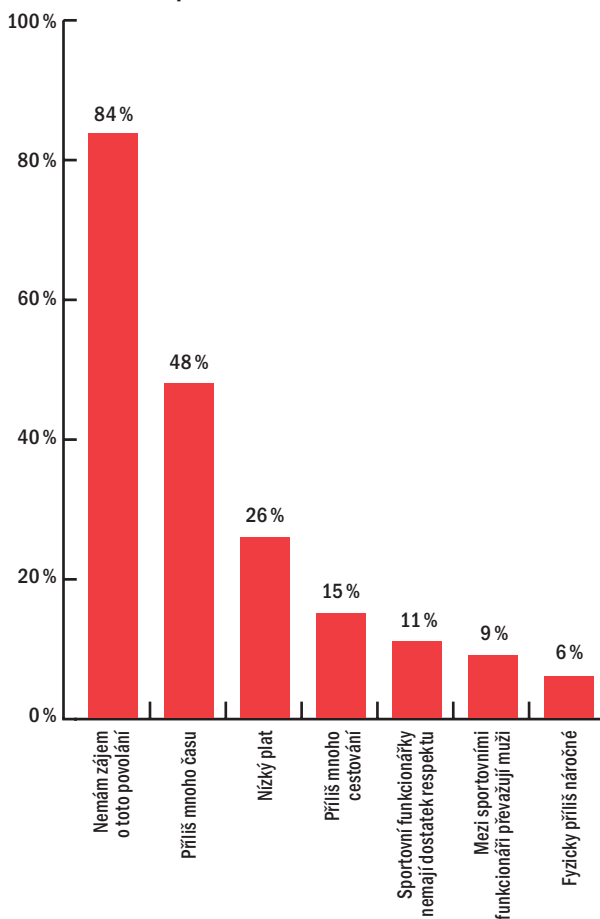
sportovní funkcionářka. Mohou zde být i další důvody, jako je např. atraktivita této práce jako takové, což dokládá následující citát od Jany:

Ráda věci organizuji a promýšlím a také vymýšlím projekty, abych si vydělala peníze a tak. Takže to vlastně v současnosti dělám. Je to tvořivá práce, musíte u ní přemýšlet a něco dělat, organizovat. Nesedíte a nedíváte se... jako kdybyste byla trenérka nebo rozhodčí...

Hlavní důvody, proč se účastnice výzkumu nechtějí stát sportovní funkcionářkou, jsou tytéž jako u předchozích dvou funkcí ve sportu. To ukazuje graf 41.

Když jsme tyto důvody analyzovaly ve vztahu k výkonnostním skupinám a k individuálnímu a kolektivnímu sportu, zjistily jsme, že u dvou důvodů,

Graf 41: Důvody, proč se sportovkyně nechtějí stát sportovní funkcionářkou

jmenovitě „nemám zájem o toto povolání“ a „časově příliš náročné“, existují mezi výkonnostními skupinami rozdíly. První důvod, „nemám zájem o toto povolání“, uvedlo 90 % rekreačních sportovkyň ve srovnání s 86 % vrcholových sportovkyň a 78 % výkonnostních. „Příliš mnoho cestování“ uvedlo jako důvod, proč se nechtějí stát sportovní funkcionářkou, ve vrcholové skupině jen 8 % sportovkyň ve srovnání s 15 % výkonnostních a 24 % rekreačních sportovkyň.

Porovnáme-li tyto tři skupiny účastnic ve vztahu k jejich budoucím funkcím ve sportu, zjistíme, že největší zájem mají o trenérství (57%). Ovšem celkem 24 % sportovkyň má plány stát se rozhodčí a 30 % se chce stát sportovní funkcionářkou. Dále jsme chtěly zjistit, zda chtějí tyto odlišné funkce zastávat tytéž či různé sportovkyně. Výsledky analýzy ukazují, že 49 sportovkyň má plány do budoucna pro všechny tři funkce ve sportu. Celkem 326 sportovkyň (68 %) má plány stát se v budoucnu buď trenérkou, rozhodčí, anebo sportovní funkcionářkou.

Pokud jde o budoucí zastoupení pohlaví ve sportu v České republice, jsou tyto výsledky velice kladné. Musejí být rovněž vzaty v potaz při budoucím plánování, aby český sport o tyto sportovkyně nepřišel, ale aby si je v budoucnosti udržel v jiných funkcích.

DOPORUČENÍ

Udržet ve sportu ženy, které již jako trenérky pracují, a provést nábor těch, které by se tomuto povolání chtěly v budoucnu věnovat, a to např. tak, že:

- všechny sportovkyně budou mít jakožto součást tréninku na starost i určité úkoly trenérky a rozhodčí;
- se stanoví jasná dráha pro sportovkyně, aby se mohly jako trenérky vypracovat z nižší úrovně na vyšší;
- se v jednotlivých sportovních organizacích ČR vymezí konkrétní a progresivní cíle pro nábor trenérek, jak to učinilo mnoho sportovních organizací v jiných zemích;
- jim bude uznána jejich praxe ve funkci trenérky (získají uznávané kvalifikace);
- vynikající rozhodčí a trenérky budou mít možnost získat ceny;
- se v souladu s cíli Mezinárodního olympijského výboru pro sportovní funkcionářky stanoví cíle, díky nimž se bude podíl žen v komisích a výborech všech sportovních organizací postupně zvyšovat;
- se využijí cíle sportovkyň stát se sportovní funkcionářkou a napomůže se jim tohoto cíle dosáhnout např. tak, že:
 - se budou moci účastnit schůzí výboru i jako nečlenové;
 - ve všech výborech a náborových komisích ve všech sportovních organizacích budou zastoupena obě pohlaví;
 - v komisích a výborech budou zástupkyně sportovkyň.

ZÁVĚR

Jak jsme již zmínili v úvodu, hlavním cílem tohoto projektu bylo předložit sportovním organizacím v České republice fakta, která mohou být podkladem pro zvyšování podílu žen na sportovních aktivitách ve všech rolích a ve všech úrovních sportu. Doufáme, že se nám podařilo na základě výsledků projektu předložit taková doporučení, která nejen podpoří vyšší rovnoprávnost pro ženy v českém sportu, ale která také zvýší kulturu všech sportovců, mužů i žen.

Nyní je pouze na českých sportovních organizacích převést námi navrhovaná doporučení do sportovní praxe.

Tím se Česká republika dostane do souladu jak s cíly stanovenými Mezinárodním olympijským výborem v roce 1996, tak i s Rezolucí o ženách a sportu přijatou Evropským parlamentem 5. června 2003.

Kari Fasting Naděžda Knorre

Norská sportovní univerzita a Český olympijský výbor
Oslo a Praha 2005

Norwegian School of Sport Sciences

<http://www.nih.no/>

Český olympijský výbor

<http://www.olympic.cz/>

Internetové odkazy na mezinárodní organizace sportu žen

WomenSport International (WSI)

<http://www.sportsbiz.bz/womensportinternational/>

European Women and Sport (EWS)

<http://www.ews-online.org>

International Working Group on Women and Sport (IWG)

<http://www.iwg-gti.org>

International Olympic Committee (IOC) Women and Sport Commission

http://www.olympic.org/uk/organisation/commissions/women/index_uk.asp

Text a redakční zpracování – Kari Fasting a Naděžda Knorre
Foto – Eduard Erben, oficiální fotograf Českého olympijského týmu
Grafická úprava, sazba a tisk – Tiskárna K&B, s.r.o.

© 2005

ISBN: 80-239-5723-6

Kari Fasting

Dr. Kari Fasting působí jako profesorka na Katedře sociálních a kulturních studií na Norské sportovní univerzitě v Oslo, Norsko. Stala se první zvolenou předsedkyní této instituce a v letech 1989 až 1994 zde působila jako rektorka. Byla rovněž první předsedkyní Norské společnosti pro sportovní výzkum. V minulosti byla předsedkyní svazu International Sociology of Sport Association a nedávno byla zvolena předsedkyní Women's Sport International.

Hlavní oblastí výzkumu, které se prof. Fasting věnuje, jsou ženy a sport. Kari Fasting je autorkou více než 300 publikací. Ve světě je na téma ženy a sport vítanou mluvčí, v roce 2004 byla oceněna americkou nadací Women's Sports Foundation a obdržela cenu Darlene A. Kluka Women's Sports and Physical Activity Research Award.

Kari Fasting je bývalá sportovkyně a v 70. letech 20. století byla členkou národního týmu pro lehkou atletiku. Byla rovněž členkou výkonného výboru Norského svazu pro amatérskou atletiku (1976-1980). V letech 1985 až 1991 působila jako členka komise žen v Norské sportovní konfederaci a tuto organizaci reprezentovala během prvních šesti let existence Evropské komise sportu žen (1990-1996).

Naděžda Knorre

PaedDr. Naděžda Knorre, CSc. získala doktorský titul na Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy v Praze, kde v letech 1986 až 2004 pracovala jako odborná asistentka na katedře gymnastiky. Je známá jako trenérka gymnastiky, v letech 1993 až 2001 působila jako členka Technické komise všeobecné gymnastiky v Evropské gymnastické federaci. V témže období byla také členkou výkonného výboru České gymnastické federace a mezinárodní rozhodčí týmové gymnastiky. V roce 1997 byla jmenována první předsedkyní Komise sportu žen Českého olympijského výboru.

V letech 2001-2004 byla zvolena členkou výkonného výboru Českého olympijského výboru a ve stejném období reprezentovala český sport v Evropské komisi sportu žen European Women and Sport (EWS).

